ВЫДАННЕ АСВЕТНІКАЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Настаўніцкая *газета*

№ 69(5251)
Чацвер,
21 чэрвеня
2001 года

Выходзіць з 20 снежня 1945 года

Кошт у розніцу — 51 руб.

Пра што б хацелася сказаць на II з'ездзе настаўнікаў Рэспублікі Беларусь

Спакой перайшоў у застой,

або Хто рэалізуе дзяржаўную праграму "Сельская школа"

На старонках "НГ" пачалі актыўна выступаць і гаварыць пра свае праблемы настаўнікі сельскіх школ. Але адзін-два артыкулы — і бачыш, як калегі паўтараюцца, і размова пра набалелае зводзіцца да "плачу па-сельску" ў адным з артыкулаў "НГ".

Сёмы год я працую ў малакамплектнай сельскай школе, а да гэтага працавала ў дзвюх сталічных школах, і я дазволю сабе сельскую школу параўнаць з гарадской.

Адразу скажу: колькі б ні было праблем у сельскай школе, працаваць там лягчэй. Калі параўнаць страты сіл гарадскога і сельскага настаўніка, то настаўніку гарадской школы трэба, на мой погляд, лічыць працоўны стаж год за два. Пэўна, гэта разумеюць сельскія настаўнікі, таму часцей адсеждваюцца ціха, толькі дзе-нідзе заявяць пра сябе, каб прыкрыць свае цытадэлі горкім "плачам па-сельску". Мне не хочацца гэтымі словамі і ніжэй сказанымі пакрыўдзіць настаўнікаў, сапраўдных майстроў, падзвіжнікаў, творцаў, якія ёсць у сельскіх школах. Яны ёсць. Але ў большасці, як ні крыўдна, праўда на баку тых, хто гаворыць, што сельскі настаўнік адстаў ад патрабаванняў часу — з якога боку ні вазьмі. І справа тут не ў нізкім матэрыяльным забеспячэнні, адсутнасці спартзалаў, камп'ютэраў і г.д. І ні ў якім разе не ў гаспадарцы, якую быццам бы павінен весці настаўнік. Трымаюць свіней і кароў, як і заўсёды трымалі, бо ёсць магчымасць: не 120 жа сшыткаў правяраць, а дзесяць. Калі настаўнік зацікаўлены, ён будзе працаваць плённа. Выпадковаму чалавеку ў школе ўсё перашкаджае.

Вось у тым і справа, што настаўнік не зацікаўлены, і адстае ён ад патрабаванняў часу таму, што няма патрабаванняў да яго. У такой школе, як наша (32 вучні, на водшыбе, базавай), час даўно спыніўся. І справа тут у адсутнасці ўвагі грамадства, дзяржавы да сяла ўвогуле, і да школы ў прыватнасці. Адсутнасць увагі нараджае адсутнасць кантролю. Настаўніка ў горадзе на ўзроўні часу трымаюць прымусяць вучні, бацькі, частыя праверкі. У сельскай школе — цішыня і спакой, якога так жадаюць гарадскія настаўнікі. Але справа ў тым, што спакой даўно перайшоў у застой, а настаўнікі працуюць і паводзяць сябе так, як падказвае сумленне.

Калі ж настаўнік не працуе, а адбывае ў школе час, паглядзець на працу інакш яго не прымусяць ні дапытлівы вучань, ні дакорлівая мама, ні інспектар. Дзеці вучыцца

Калі малакамплектныя школы існуюць таму, што трэба прадоўжыць жыццё вёскі, для колькасці беларускамоўных школ, для выканання сельскагаспадарчай праграмы, то трэба звяртаць увагу на сельскіх дзяцей не толькі ў час сельскагаспадарчых работ. Дзеці — не заложнікі палітычных ідэй.

Малакамплектная школа, адаленая ад свету — гэта не калонія для вінаватых у чымсьці дзяцей ці іх бацькоў. Малакамплектная школа — гэта запаведны куточак дзіцячай чысціні і добразычлівас-

даюць сельскія настаўнікі) узнімаецца пытанне жыццядзейнасці малакамплектных школ, іх рэфармавання, распрацоўкі навучальных планаў, праграм, арганізацыі варыянтнага шматузроўневага навучання. Але хто здзейсніць гэтыя праекты, хто распрацуе планы? Няўжо зноў настаўнікі сталіцы? Хіба што зверху лепш бачна? Трэба актывізаваць лепшыя кадры ў сельскай школе, прыслухацца да іх меркаванняў. Вось толькі сельскі настаўнік не вельмі ахвочы да размовы... Творчаму чалавеку патрэбна ўвага, сельскаму настаўніку — удвая. Тут паўстане праблема недаацэнкі сябе або завышэнне сваёй ацэнкі, што ўзнікае ў выніку працы сам-насам: настаўнік не бачыць сябе ў параўнанні, не чуе ацэнкі больш сталага калегі, інспектара. Адсюль — няўпэўненасць у сваіх сілах або амбіцыёзнасць. І тут не віна сельскага настаўніка, а бяда. Настаўнік павінен мець больш уза-

Сям'я павінна быць пад увагай школы, калі толькі нараджаецца дзіця. Для вёскі гэта вельмі балючае пытанне, тым больш, што ў асноўным сем'і цяжкія.

Сумяшчальныя класы — гэта асобнае пытанне. Для такіх класаў павінны быць асобныя праграмы. Як уціснуць на адным уроку новыя тэмы двух класаў, такія насычаныя, распрацаваныя для падрыхтаваных дзяцей і апрабаваныя ў гарадскіх школах. У нас жа, на Брэсцчыне, справа ўскладняецца і тым, што ў вёсцы да школы дзіця не размаўляе ні на рускай, ні на беларускай мове. Матчына мова — дыялект. Чым больш здольнае дзіця, тым яно лягчэй пераадольвае з'явы інтэрферэнцыі. Але ж справа ў тым, што дзеці ідуць у школу вельмі слабенькія, малаздольныя да разумовай працы. Вось тут мы і падыходзім да пытання, якое добра адлюстравана ў дзяржаўнай праграме "Сельская школа": "На сённяшні дзень найбольш востра стаіць праблема навучальна-метадычнага забеспячэння адукацыйнага працэсу ў малакамплектных школах. Наяўнасць розных мадэлей сельскай школы патрабуе навукова абгрунтаванага падыходу да распрацоўкі адпаведных навучальных планаў, праграм, навучальна-метадычных комплексаў і дыдактычных матэрыялаў, у тым ліку і такіх, што адлюстроўваюць рэгіянальную спецыфіку".

У малакамплектных школах сёння найбольш востра стаіць праблема навучальна-метадычнага забеспячэння адукацыйнага працэсу.

не хочуць, бацькі абыходзяць школу, каб толькі іх не чапалі, дырэктар урокаў не наведвае, пазбавіў сябе ад гэтага абавязку, комплексныя праверкі з боку раённага аддзела адукацыі выклікаюць пад'ём, але не надоўга.

Стварыце ідэальныя ўмовы для працы калектыву настаўнікаў, якія страцілі цікавасць да руху наперад, ён іх не выкарыстае. Стольскі тэхнічных сродкаў я не ўбачыла ў сталічных школах, колькі іх пылілася ў базавай малакамплектнай: графапраектары, дыяпраектары, дыяскопы — некранутыя, у заводскай упакоўцы.

З урока ва урок, з году ў год — аднaзначна шэранькі ўрок. Ані ўсплёску, ані ўзлёту! Як на тэхнічныя сродкі, так і на ўсё новае, накладзена табу. Загаварыце пра новыя тэхналогіі — пачуеце! Пачуеце, што ўсё прыдумана супраць вучня і настаўніка дзеля асабістай выгады. У нас свая тэхналогія — ніякіх тэхналогій.

Мне здаецца, школы, дзе спынілася жыццё, дзе дзеці не маюць належнага развіцця, трэба зачыняць. Падвоз дзяцей дзяржаве будзе больш танным, чым аплата працы калектыву.

ці. У такой школе пытанні непакорлівасці, непаслухмянасці, здзеку не ўзнікаюць. Калі настаўнік не раздражняецца ад няправільна напісанага слова, то нішто не парушыць яго спакой. Сельскім школам патрэбна ўвага, да сельскіх калектываў трэба прад'яўляць патрабаванні, як і да гарадскіх.

Сёння ў Беларусі ёсць многа малакамплектных школ, дзе руплівыя кіраўнікі запалілі яркія агеньчыкі настаўніцкай і дзіцячай творчасці, ёсць добрыя школы і ў нашым раёне, паяўляюцца школы розных варыянтаў. Але каб заззялі малакамплектныя школы па ўсёй краіне, у кожным куточку, патрэбна ўвага грамадства, патрэбны меры, якія ўскалыхнулі б калектывы. Многія праблемы існуюць таму, што іх ніхто не вырашае і не мае ў гэтым патрэбы. А многія з іх можна вырашыць сёння без матэрыяльных затрат. Трэба зразумець, што малакамплектная сельская школа не лепшая і не горшая. Яна адметная. А адметнай школе патрэбны адметныя формы, варыянты, планы, праграмы, а затым і адметныя тэхналогіі, якія б улічвалі ўсе асаблівасці асяроддзя і самой школы, яе вучняў, іх бацькоў.

У дзяржаўнай праграме "Сельская школа" (дарэчы, аб ёй мала ве-

емін з калегамі па прадмеце. Добра было б, каб праводзіліся канферэнцыі, семінары, секцыі менавіта для сельскіх настаўнікаў, а ў чарговых выданнях з'явілася рубрыка "У дапамогу сельскаму педагогу", шырэй павінен быць наладжаны абмен вопытам працы ў сельскай школе, асабліва малакамплектнай.

Настаўнік у сельскай школе не павінен адчуваць сябе адрэзаным ад свету.

Як працаваць у класе, дзе 1-2-3 вучні? Гэта цяжкі псіхалагічны момант, і кансультацыі псіхолага павінны мець месца. Увогуле псіхолаг у малакамплектнай школе вельмі неабходны, бо замкнёная сістэма з малой колькасцю асоб тоіць у сабе вельмі многа негатыўных з'яў.

Дапамога псіхолага патрэбна і дзецям, якія раслі без садка, у акружэнні дарослых. У такіх дзяцей прыкметная неразвітасць эмацыянальнай сферы, асабліва станоўчай — у сем'ях пераважна пануе грубасць, п'янства. Дзіця не ўмее захапляцца, здзіўляцца, а без гэтых якасцей вучыцца добра не будзе. І да гутаркі яно вельмі неахвотнае. Аутызм, як вынік адносін у сям'і, паралізуе працу настаўніка ў пачатковых класах.

Патрэбна ўлічыць і тое, што вучні сельскіх школ з'яўляюцца асноўнай сілай у час уборкі бульбы. Застаецца ўсё менш працаздольных людзей, і брыгадзір усё часцей наведвае школу. І дзяцей усё менш у школе, таму хутка збіраць бульбу пойдуць ужо і пачатковыя класы. І і IV чвэрці — гэта не вучоба, а скокі па тэмах. А потым мы чытаем аналіз уступных іспытаў, параўнанні ведаў гарадскіх вучняў і сельскіх.

Праблем у сельскай школы — не пералічыць. Але многія з іх вырашыць можна без вялікіх намаганняў, — патрэбна адна ўмова — павага да сяла, да тых людзей, якія кормяць краіну за мізэрную аплату.

Увага і яшчэ раз увага — да сельскіх школ. Увага і патрабаванні — на ўзроўні гарадскіх школ і на ўзроўні часу.

Зоя ГРЭБЕНЬ,
настаўніца Вавуліцкай базавай школы Драгічынскага раёна.

Заўтра — Дзень памяці ахвяр Вялікай Айчыннай вайны

Пакуль жывём — помнім

Даўняя і добрая традыцыя існуе паміж Навапольскім сельскагаспадарчым тэхнікумам, што ў Мінскім раёне, і Беларускім дзяржаўным музеем гісторыі Вялікай Айчыннай вайны.

Двойчы ў год студэнты сустракаюцца з супрацоўнікамі музея. У пачатку навучальнага года першакурснікі прыязджаюць у музей, знаёмяцца з экспазіцыяй. Асаблівую цікавасць у будучых фінансістаў і правазнаўцаў выклікаюць пытанні эканамічнага развіцця Беларусі ў перадваенныя і ваенныя гады.

На прыкладах унікальных экспанатаў, фотаздымкаў, дакументаў, плакатаў раскрываецца подзвіг нашага народа, які здолеў у жорсткіх умовах вайны ў кароткія тэрміны перабудаваць работу прамысловых прадпрыемстваў, сельскай гаспадаркі, транспарту, сродкаў сувязі, а таксама навукі і тэхнікі на ваенныя патрэбы.

У канцы навучальнага года ў тэхнікум выязджаюць навуковыя супрацоўнікі музея. Тэмы для гутарак агаворваюцца з выкладчыкамі загадзя. У адпаведнасці з імі адбіраюцца экспанаты, запрашаюцца ветэраны.

Апошняя сустрэча адбылася ў сярэдзіне мая гэтага года. Перад студэнтамі выступілі навуковыя супрацоўнікі А.Квач, В.Карачонак, С.Патупчык, А.Купрэйчык. Яны расказалі пра патрыятычнае падполле Мінска, настаўніка-патрыёта Героя Савецкага Саюза П.М.Машэрава — аднаго з арганізатараў і кіраўнікоў падпольнай і партызанскай барацьбы ў Беларусі, аб узнагародах, якія знайшлі герояў праз шмат гадоў пасля заканчэння вайны, аб франтавых пісьмах.

З непрытоеным хваляваннем юнакі і дзяўчаты дакраналіся да рэліквій вайны — узнагарод, дзённікаў, асабістых рэчаў Героя Савецкага Саюза П.М.Машэрава і А.Г.Мазанік, юнага падпольшчыка З.Гало, які загінуў у фашысцкіх засценках, франтавых пісем — простых і праўдзівых, якія часта пісаліся ў акопах, на перадавой паміж жорсткімі баямі і атакамі. Пісьмы на паштоўках, у канвертах, а часцей проста складзеныя трохкутнікамі пісалі бацькі, сыны. А захавалі іх маці, жонкі, сяброўкі, дзеці. Весткі з фронту, часам апошнія...

Аповеды супрацоўнікаў музея дапоўнілі госці.

Аляксандра Іванаўна Клімава — народная артыстка СССР. У 1941 годзе, пасля заканчэння школы, працавала капіравальшчыцай на Магнітагорскім металургічным камбінаце, па вечарах займалася ў драмгуртку, выступала з канцэртамі і спектаклямі ў шпіталях і воінскіх часцях. Байцы, якія бачылі смерць і цярпелі неверагодныя пакуты ад раненняў, прагна лавілі кожнае слова юнай артысткі. А потым, вярнуўшыся на фронт, пісалі пісьмы. Адно з іх — ад Івана Емяльянавіча Лук'янчыка — Аляксандра Іванаўна захоўвае і сёння: "...Прайшло ўжо восем месяцаў, як я пакінуў ваш горад, — пісаў малады афіцэр з 1-га Украінскага фронту. — Як цяпер я бачу вас у прыгожай сукенцы на сцэне. Вы чыталі тады ўрывак з паэмы К.Сіманава "Лядовае пабоішча". Прыгожай і вясёлай запомніліся Вы мне і ў пастаноўцы "Сіняя хусцінка". З гэтымі двума вобразамі я жыву тут на фронце. З памяццю пра Вас я ішоў у самыя гарачыя баі, і мы з Вамі заўсёды выходзілі з іх пераможцамі".

Гэтае пісьмо адыграла сваю ролю ў лёсе Клімавай. Аляксандра Іванаўна на ўсё жыццё выбрала прафесію актрысы. За 60 год творчай дзейнасці яна сыграла нямала роляў. Але асабліва памятная — роля савецкай разведчыцы Ніны Сняжко ў спектаклі па п'есе А.Салынскага "Барабаншчыца", якую Клімава сыграла больш як 200 разоў.

Зоя Мікалаеўна Атраховіч — нявестка народнага пісьменніка Кандрата Крапівы — падзялілася ўспамінамі пра жыццё і творчасць Кандрата Кандратавіча. Расказала аб тым, што ў гады вайны яго зброяй было слова — едкае, трапнае, якое біла ворага "не ў брыво, а ў вока", асобна спынілася на перапісцы Крапівы з сям'ёй, эвакуіраванай ва Уральск.

Алесь Ануфрыевіч Савіцкі — беларускі пісьменнік, празаік — у суровым 1942 годзе стаў народным мсціўцам. Спачатку быў партызанам атрада "Смерць фашызму!", потым камандзірам падрыўной групы "Бальшавік" брыгады імя Варашылава на роднай Віцебшчыне. Успомніў ветэран пра сваё баявое хрышчэнне на рацэ Ушача і фашысцкую блакаду, аб тым, што за падрыў эшалонаў з фашысцкай тэхнікай быў узнагароджаны ордэнам Чырвонай Зоркі.

У 1944-1945 гг. у радах Чырвонай Арміі Алесь Ануфрыевіч вызваляў Літву, Польшчу, удзельнічаў у баях за ўзяцце Берліна. Быў тройчы паранены, апошні раз — пры вызваленні горада Шауляй. Тады і прадставілі мужнага байца да ўзнагароды — ордэна Славы трэцяй ступені. Але не наканавана было Алесю Савіцкаму атрымаць узнагароду. Пасля шпіталя ён не трапіў у сваю часць, і ўзнагарода згубілася на доўгія гады. Толькі ў снежні 1999 г. ордэн Славы быў уручаны Алесю Ануфрыевічу.

На памяць аб сустрэчы А.А.Савіцкі і З.М.Атраховіч перадалі ў бібліятэку тэхнікума кнігі.

У сваю чаргу мы — музейшчыкі — звярнуліся з просьбай да маладога пакалення, якое не ведала вайны, дапамагаць музею ў зборы рэліквій. Бо ў многіх, хто прыехаў на вучобу з розных куткоў нашай краіны, родныя і блізкія ў гады Айчыннай вайны змагаліся на франтах, у падполлі і партызанскіх атрадах, працавалі ў тыле. У іх сем'ях, у дзядуляў і бабуль захоўваюцца фотаздымкі, дакументы, асабістыя прадметы і рэчы, пісьмы перыяду вайны, якія так неабходны музею і могуць не толькі дапоўніць нашу экспазіцыю, але і захаваць на стагоддзі памяць аб тых, хто ў цяжкую гадзіну стаў на абарону Радзімы.

Ала КУПРЭЙЧЫК,
старшы навуковы супрацоўнік Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны.

Лета-2001

Удалы эксперымент

Адзіны ў Віцебскай вобласці бясплатны летнік працы і адпачынку "Валанцёр" пры сярэдняй школе № 36 Віцебска прыняў 50 дзяўчынак-падлеткаў з мнагадзетных і малазабяспечаных сем'яў.

З даўніх часоў валанцёрамі называлі людзей, якія дапамагалі нямоглым, хворым, адзінокім. Адміністрацыя Першамайскага раённага аддзела адукацыі Віцебска пры арганізацыі летніка ставіла мэту навучыць дзяўчынак-падлеткаў міласэрнасці, спачуванню, спагадлівасці. Фактычна ў гэтым летніку рыхтуюць сапраўдных памочнікаў выхавацеляў дзіцячых устаноў.

У праграме заняткаў летніка — лекцыі Чырвонага Крыжа Першамайскага раёна, сацыяльна-псіхалагічны трэнінг, ролевыя гульні, дыскусіі на розныя тэмы, псіхагімнастыка, творчае самавыражэнне праз малюнак, аплікацыю.

На гэтых занятках педагогі-псіхолагі Іна Мікалаеўна Пчолка і Вера Мікалаеўна Лабейка вучаць дзяўчынак выказваць свае думкі, слухаць іншага чалавека, разумець яго боль, клопаты, умець сябраваць. Маладыя педагогі лічаць, што гэтыя навыкі, веды дзяўчынак прапішуцца і ў асяроддзі вучняў у класе.

Заняткі, накіраваныя на развіццё асобы, атрыманне камунікатыўных навыкаў, на разуменне сябе, разуменне і прыняцце другога чалавека падмацоўваюцца і практычнай працай. У кожнага з пяці атрадаў — сваё заданне. Першы атрад па заданню раённага аддзела Чырвонага Крыжа прымае ўдзел у размеркаванні дапамогі хворым дзецям.

Дзяўчынкі з іншых атрадаў працуюць памочнікамі выхавацеляў у дзіцячым доме па вуліцы Свядзінскага і ў Нікраполлі. А там жа дзеці хворыя, пакінутыя бацькамі. Яны гуляюць з імі на вуліцы, даглядаюць іх. Калі 14-гадовыя дзяўчынкі вучацца шкадаваць дзяцей-інвалідаў з дзяцінства, дапамагаць ім, спачуваць ім, то, думаю, пасля такіх стасункаў яны не толькі самі не пакрыўдзяць дзіця, але і другому не дазволяць гэта зрабіць. Для сямейнага жыцця гэта таксама добрая падрыхтоўка. Гарадскі цэнтр занятасці насельніцтва паклапаціўся аб тым, каб дзяўчынкі атрымалі за сваю працу заробак, а гарадскі аддзел адукацыі арганізаваў усім ім бясплатнае афармленне санітарных кніжак.

Акрамя работы ў дзяўчынак быў час для цікавых забаўляльных праграм (гульні-віктарыны, вандроўка ў Здраўнёва, экскурсіі ў ВНУ горада, пажарны музей, паходы ў кінатэатр "Брыганціна"). Можна лічыць, што эксперымент, арганізаваны па ініцыятыве Біруты Аляксандраўны Сямянковай — метадыста Першамайскага раённага аддзела адукацыі Віцебска разам з гарадскім цэнтрам занятасці насельніцтва і раённым аддзелам Чырвонага Крыжа, — удаўся. Ён паказаў, як можна вырашаць праблемы — гэта арганізацыя працы і адпачынку дзяўчынак-падлеткаў з малазабяспечаных і мнагадзетных сем'яў, арыентацыя іх на прафесію памочніка выхавацеля дзіцячых садкоў, а галоўнае — занятасць падлеткаў у летні час.

Галіна НЕМІЗАНСКАЯ,
член Саюза журналістаў.

"Там, дзе пачыналася вайна"

20 чэрвеня ў Мінск прыбылі маскоўскія школьнікі — удзельнікі акцыі памяці "Там, дзе пачыналася вайна", прысвечанай 60-годдзю пачатку Вялікай Айчыннай вайны.

540 школьнікаў з Масквы — прадстаўнікі пошукавых атрадаў і лаўрэаты фестывалю дзіцячай і юнацкай творчасці "Юныя таленты Масковіі" — прыехалі на беларускую зямлю напярэдадні гадавіны адной з самых трагічных войнаў у гісторыі XX стагоддзя.

Гэты візіт — першы крок у напрамку рэалізацыі дамоўленасці аб наладжванні прамых кантактаў паміж вучнямі і настаўнікамі Мінска і Масквы, якая мае месца ў рамках дагавора аб супрацоўніцтве і абмене вопытам у вырашэнні праблем адукацыі.

І хоць мінула столькі часу з дня заканчэння адной з самых крывавых войнаў у гісторыі чалавецтва, пошукавая работа і беларускіх, і расійскіх школьнікаў, накіраваная на выяўленне цікавых матэрыялаў па гісторыі вайны як часткі гісторыі роднага краю, працягваецца. У Мінску, напрыклад, дзейнічае 77 школьных музеяў, немалую частку экспанатаў якіх складаюць рэліквіі ваенных часоў. Пошукавыя атрады масквічоў наведалі тры такія музеі, якія працуюць пры школах № 19, 97 і 137 нашай сталіцы, разам з мінскімі школьнікамі сустрэліся з ветэранамі вайны. Удзельнікі акцыі — лаўрэаты фестывалю "Юныя таленты Масковіі" — далі для іх канцэрт у мінскім Палацы дзяцей і моладзі.

Вечарам 20 чэрвеня разам з мінскімі пошукавымі атрадамі масквічы адправіліся ў Брэст, дзе і павінна завяршыцца акцыя памяці "Там, дзе пачыналася вайна".

Святлана СУБОЦІНА.

У пяты раз пачаў сваю работу ваенна-патрыятычны летнік "Доблесць" на тэрыторыі асобнай брыгады апаратыўнага прызначэння, якая знаходзіцца ў сталічным мікрараёне Уручча. Зараз у летніку "Доблесць" знаходзіцца 55 дзяцей Першамайскага раёна ва ўзросце ад 12 да 16 гадоў. Тут яны знаёмяцца з ваеннай тэхнікай, праводзяць спартыўныя мерапрыемствы, ездзяць на экскурсіі і наведваюць музеі. Змена доўжыцца 18 дзён.

НА ЗДЫМКАХ: выхаванцы летніка "Доблесць" праводзяць свой адпачынак цікава і захапляльна.

Фота Віктара ТАЛОЧКІ, БЕЛТА.

Правы дзіцяці

Галоўны лекар — сацыяльная тэрапія

Сучасная медыцына і прафесійны ўзровень урачоў даюць магчымасць распазнаць яшчэ на ранніх тэрмінах цяжарнасці наяўнасць унутрывантробнай інфекцыі і парокаў развіцця (галаўнога, спіннога мозгу, сэрца, нырак і інш.), некаторыя храмасомныя захворванні (хвароба Дауна і інш.). Для гэтага жанчына павінна прайсці ультрагукавое абследаванне ў спецыяльна вызначаныя, аптымальныя для выяўлення такіх паталогій тэрміны: першы раз у 11-13 тыдні цяжарнасці, другі — у 22-24 тыдні і трэці — 32 тыдні цяжарнасці. Менавіта гэтыя тэрміны з'яўляюцца важнымі вехамі ў развіцці плода. А жанчыны, якія праходзяць УГД па 5-6 разоў, але ў іншы перыяд, могуць так і не даведацца пра сапраўдны стан будучага дзіцяці.

Дзіцячы цэрэбральны параліч (ДЦП) не дыягнастуецца на ўнутрывантробным узроўні. У аснове паталогіі ляжаць захворванні і пашкоджанні, што ўзніклі незадоўга да родаў ці падчас іх — удушша пры родах, гематома і інш. Частата захворвання — 1-2 выпадкі на тысячу нованароджаных. Гэта гаворыць пра тое, што будучай маці маральна трэба быць гатовай да ўсяго.

Можна сказаць, што ДЦП — гэта своеасаблівы сіндром, які выражае лёс маці і дзіцяці. Звычайна жанчыне прапануецца адмовіцца ад дзіцяці з паталогіяй, калі дакладна вызначаны дыягназ (сімптомы тэрапна-мазгавой родавай траўмы выяўляюцца ўрачом, як правіла, у першыя гадзіны жыцця дзіцяці). Але не ўсякая маці гатова прымаць гэты дыягназ, многія спадзяюцца на недакладнасць дыягназу. Немалаважную ролю адыгрываюць і рэлігійныя перакананні. І, наадварот, часта спрацоўвае ахоўная рэакцыя жаночай псіхікі, калі маці абнадзейвае сябе тым, што "ўсё абыдзецца", што яна справіцца з усімі цяжкасцямі. Але калі жанчына робіць такі самаадданы крок дзеля дзіцяці, яна павінна мець на ўвазе, што ёй давядзецца мяняць увесь уклад свайго жыцця.

Асаблівасць дзіцячага цэрэбральнага паралічу ў тым, што хворыя жывуць і ім усё жывуць. У большасці выпадкаў іх фізічны стан паляпшаецца, але захоўваюцца абмежаванні ў дзейнасці: зніжана магчымасць перамяшчэння, ёсць парушэнні маўлення і разумовых здольнасцей. Каб дагледзець такое дзіця, жанчыны пакідаюць работу; дапамога ж па інваліднасці на дзіця выплачваецца маленькая. А такім хворым патрабуюцца медыкаменты, дапамога ў самаабслугоўванні, надомнае навучанне...

Ідэю стварэння дзіцячага сада для дзяцей з парушэннямі апорна-рухальнага апарату падтрымалі прадстаўнікі фонду "Дзеці Чарнобыля" Г.В.Грушавы і В.І.Сячко. Яны прыцягнулі да гэтай ідэі ўвагу грамадскасці, знайшлі замежных фундатараў.

У садку № 65, што па праезду Галадзеда, 21 (Чыжоўскі раён Мінска), куды спачатку прымалі дзяцей з плоскаступнёвасцю і скаліёзам, былі арганізаваны групы і для дзяцей з ДЦП. Менавіта тут яны змаглі адчуць, што не адзінокія ў сваёй бядзе, адчуць сябе часткай калектыву, паверыць, што здольныя не толькі на самаабслугоўванне, але і могуць тварыць для іншых. Для гэтага ім сёння створаны ўсе ўмовы.

З дзецьмі праводзіцца гульнетэрапія, калі дзіця ў працэсе гульні прайграе жыццёвыя сітуацыі, рэалізуючы пры гэтым эмоцыі, што назапасіліся ў ім. Хіпатэрапія (катанне на коні) дапамагае пазбавіцца страхаў, а таксама спрые выраўноўванню паставы. Музычная тэрапія дапамагае расслабіцца. А чаго вартая "цестапластыка"! Дзеці самі вучацца рабіць бутэрброды, цеста і пячэнне з яго (для выпечкі выкарыстоўваецца пераносная печка). У спецыяльна арганізаваных майстэрнях дзяўчынкі вучацца рукадзеллю, выраблююць паштоўкі, ражкі, распісваюць гіпсавыя фігуркі, а хлопчыкі канструююць і збіраюць самалёты, караблі, пад'ёмныя краны.

Акрамя выхавальнікаў з дзецьмі працуюць дэфектолагі, псіхолагі, масажысты, музычныя і фізкультурныя работнікі. Навучанне вядзецца індывідуальна і па падгрупах. Выкарыстоўваюцца розныя замежныя методыкі і праграмы. Дзякуючы фундатарам з Германіі, Аўстрыі і Галандыі ў кожнай групе дастаткова разнастайных дапаможнікаў для развіцця маторыкі, інтэлекту, павышэння рухальнай актыўнасці. Для дзяцей арганізавана камп'ютэрная зала, з працы зроблены басейн.

Як вынік гэтай работы — дзеці сталі больш развіволенымі, у іх зніклі многія комплексы, ім не страшна ўступаць у кантакт са здаровымі равеснікамі. Надалей у іх ёсць перспектыва атрымаць адукацыю ў Івянецкім доме-інтэрнаце, а ў невялікай колькасці дзяцей — вучыцца і ў звычайнай школе.

Каб гэта не гучала як рэклама, адзначу, што знаходзяцца такія дзеці на дзяржаўным утрыманні. У садку яны кругласутачна 5 дзён у тыдзень, і толькі на суботу і нядзелю іх развозяць дамоў на спецыяльным транспарце, які выдзеліў фонд "Дзеці Чарнобыля".

Прымаюць жа ў гэты садок па магчымасці ўсіх. І сёлета таксама праводзіцца набор. Бацькі могуць атрымаць кансультацыю і адказы на ўсе свае пытанні ў загадчыцы дзіцячага садка Марыі Пятроўны Асіпенка (тэл. 249-69-64).

Варта таксама ведаць, што гэта не адзіны садок такога роду, бо па гэтаму прыкладу сталі адкрываць групы для дзяцей з ДЦП і ў звычайных садках, куды таксама можна звяртацца ўсім жадаючым.

Дзеці павінны набываць жыццёвы вопыт, каб потым яны змаглі выжыць і вырасці паўнацэннымі ў грамадстве. На маю думку, дзіцячы сад № 65 рэальна дапамагае зрабіць гэта.

Кацярына РАБЧОНАК,
студэнтка Мінскага педкаледжа № 2 імя М.Танка.

НА ЗДЫМКУ: В.І.Сячко з маленькімі выхаванцамі.

Фота аўтара.

Падрабязнасці для "НГ"

Калі свабода становіцца пакараннем

Нядаўна ў Мінску прайшла VIII Міжнародная канферэнцыя "Сацыяльна-псіхалагічная рэабілітацыя насельніцтва, пацярпелага ад экалагічных і тэхнагенных катастроф". Пасля яе завяршэння мы задалі некалькі пытанняў аднаму з арганізатараў канферэнцыі, доктару псіхалагічных навук Леаніду Абрамавічу Пергаменшчыку.

— Скажыце, Леанід Абрамавіч, чым была адметнай сёлетняя канферэнцыя?

— Усе ўдзельнікі цяпер працавалі разам. Раней значная частка канферэнцыі праводзілася на секцыях, і таму мы вельмі часта не маглі пачуць і зразумець, што робяць іншыя людзі — медыкі, сацыёлагі, педагогі. А сёлета ўдалося павесці больш змястоўную размову і пачуць кожнага.

Былі вызначаны дзве асноўныя праблемы канферэнцыі — праблема сям'і і праблема дзяцей з анамальным развіццём (хаця ўсё тут вельмі цесна ўзаемазвязана). Да экалагічных і тэхнагенных катастроф гэтыя праблемы маюць некалькі апасродкаванае дачыненне, але мы і не мелі на мэце чысціню ідэі.

Цяпер у нашай краіне ёсць спробы стварыць новую мадэль работы з анамальнымі дзецьмі. Дагэтуль іх у нас ізалявалі, у той час як на Захадзе іх імкнуцца інтэграваць у грамадства. Ёсць самыя розныя варыянты такой інтэграцыі, і ў нас гэта работа пакуль яшчэ на зародкавым этапе. Але калі ўсё атрымаецца — гэта будзе сур'ёзны прарыў.

Што да праблем сям'і, то ёсць новыя погляды і на сямейныя крызісы, і на разводы, на становішча дзіцяці пасля разводу... Раней гэтыя праблемы на такім сур'ёзным тэарэтычным узроўні не разглядаліся.

— Што было адлюстравана ў выніковым дакуменце канферэнцыі?

— Праблема ў тым, што канферэнцыя — на мяжы закрыцця. Так здарылася, што Дзяржкамчарнобыль сёлета ўпершыню яе не падтрымлівае фінансаваннем. У Міністэрстве адукацыі аддзел па праблемах вынікаў катастрофы на Чарнобыльскай АЭС таксама ліквідавалі. І цяпер канферэнцыю няма каму падтрымаць. А на голым энтузіязме нямногае магчыма. Але ўдзельнікі канферэнцыі настойваюць на тым, што яна павінна быць. Для гэтай мэты быў абраны новы арганізацыйны камітэт.

Акрамя таго, удзельнікі канферэнцыі вырашылі звярнуцца ў Міністэрства па надзвычайных сітуацыях з ідэяй стварэння хуткай псіхалагічнай дапамогі. Такая дапамога патрэбна ўсім — пачынаючы з дзяцей, на якіх звычайна звяртаюць увагу толькі тады, калі яны ўжо неадэкватна рэагуюць, а не тады, калі ў іх толькі ўзнікае праблема.

Адлюстравана ў рашэнні канферэнцыі і супрацоўніцтва з бранскімі калегамі, у якіх ёсць вельмі цікавыя напрацоўкі ў галіне псіхалагічнай, медыцынскай і педагагічнай асветы насельніцтва.

— Што адбываецца з чалавекам у сітуацыі крызісу?

— Так ці інакш у жыцці кожнага чалавека адбываюцца падзеі, якія ён перажывае вельмі балюча, — гэта смерць блізкіх, развод, разлука, а для дзяцей смерць сабакі можа быць вельмі цяжкай. І кожная такая падзея нагадвае чалавеку пра яго абмежаванасць. Смерць блізкага з'яўляецца для яго траўмай не толькі з-за самога факта смерці, гэта — напамін таго, што ён сам смертны. І чалавеку страшна зазірнуць у будучыню, ён хоча затрымацца, спыніць час.

Калі ў пачатку 90-х гадоў мы працавалі з сем'ямі перасяленцаў з Чарнобыльскай зоны, якія траплялі ў крызісныя сітуацыі, то часта назіралі рэгрэс. У мяне быў выпадак, калі дзіця раптам развучылася хадзіць — на несвядомым узроўні яно спыняла час і нават паварочвала яго назад. Боязь заўтрашняга дня — гэта прыкмета траўміраванасці.

Кожны чалавек займае пэўную прастору, і ў нармальным стане ён імкнецца яе расшырыць — сустракаецца з іншымі і г.д. Калі ж чалавек сутыкаецца з крызіснай падзеяй, яна закранае частку прасторы яго Я. Мужныя людзі імкнуцца суіснаваць з гэтай падзеяй, разумеючы яе. А калі мужнасці нестае, чалавек пачынае абмяжоўваць сваю прастору, як пячкур, паціху забіраючыся ўсё глыбей і глыбей у ракавіну. Бо як толькі вылезе — адразу штосьці здарыцца... Таму прастора траўміраванага чалавека абмяжоўваецца ім да самога сябе.

— Змена грамадскага ладу, напэўна, заўсёды цягне за сабой шквал псіхалагічных праблем? Яна вымагае неабходнасці шукаць сваё месца ў грамадстве, браць адказнасць за сябе, за сваю сям'ю...

— Так, наша грамадства доўгі час было калектывісцкім, і мы гэтак выхаваны: лягчэй жыць, калі хтосьці адказвае за цябе — дзяржава, начальства ... Але раптам настаў час, калі кожны павінен адказваць сам за сябе: праяўляць ініцыятыву, дэманстраваць уменні, каб сябе рэалізаваць. Наша грамадства аказалася не падрыхтаваным да свабоды і адказнасці, і для многіх людзей гэтыя, здавалася б, даброты сталі сапраўднай трагедыяй.

Дарэчы, гэта праблема не толькі псіхалогіі, гэта праблема бізнесу. Наш чалавек не хоча, каб яму давалі нейкія паўнамоцтвы, яму прасцей, калі за ўсё будзе адказваць іншы. І не таму, што ён дрэнны спецыяліст, начальнік ці падначалены, — такая псіхалагічная сітуацыя на гэтым этапе развіцця грамадства.

— Як жа выхаваць чалавека, гатовага ўзяць на сябе адказнасць?

— Дзіця трэба любіць безумоўна. Гэта значыць любіць не таму, што яно добра сябе паводзіць ці адпавядае пэўнаму вобразу, а любіць таму, што яно Ваша дзіця. Тады чалавек будзе адказным, ён не будзе баяцца прымаць рашэнне, бо ніхто яго за гэта не пакарае.

Ёсць цікавыя даследаванні Філіпа Зімбарда, буйнейшага амерыканскага псіхолага, які вывучаў сарамлівасць. Ён высветліў, што ў дзетацэнтрыраваных дзяржавах (калі дзеці з'яўляюцца больш галоўнымі, чым бацькі, і ім дазваляецца ўсё, што не з'яўляецца небяспечным) жывуць адказныя людзі, і нават ростам яны вышэйшыя. А там, дзе дзеці павінны адпавядаць нейкаму ўзору, нормам, правілам — яны і будуць падначальвацца камусьці, прыстасоўвацца.

Любоў перамагае ўсё. Але любоў не да сябе, а да дзіцяці.

Гутарыла
Галіна СІДАРОВІЧ.

Абаронцы Айчыны

Памяць не супакойваецца

Анатоль Русяеў трапіў на фронт, ледзь паспеўшы скончыць Ашхабадскі медыцынскі інстытут. Гэта было ў 1942 годзе. Маладому спецыялісту адразу прысвоілі званне ваенурача трэцяга рангу і накіравалі ў Волжскую вайсковую флатылію. У рэзерве флоту ён быў нядоўга. У хуткім часе атрымаў накіраванне на Саратаўскую ваенна-марскую базу на пасаду начальніка 64-га базавага лазарэта, гарнізоннага ўрача ваенна-марской базы, старшыні кансультатыўнай ваенна-ўрачэбнай камісіі (ВУК). Кола абавязкаў шырокае, вялікае маральнае і фізічнае напружанне. Калі б суткі мелі не 24, а 48 гадзін, напэўна, не хапіла б і іх. Выратоўвала тое, што Анатоль набыў сякія-такія веды па медыцынскай практыцы ў свайго бацькі, які працаваў фельчарам. Юнак быў падрыхтаваны і ў фізічным плане. Спатрэбіліся і веды, атрыманыя ў інстытуце.

Немцы метадычна бамбілі Сталінград, Саратаў, Энгельс, мост цераз Волгу. Камандуючы Волжскай флатыліі ўвёў асобае палажэнне, у тым ліку і для 64-га лазарэта. Трэба было кругласутачна патруляваць. У патруль прызначаліся лепшыя афіцэры. Аднойчы, патрулюючы па вуліцах горада, Русяеў заўважыў незвычайны бляск на коміне аднаго з дамоў. Увагу прыцягнула перыядычнасць бляску, які паўтараўся праз пэўныя прамежкі часу. Для праверкі сваёй здагадкі Русяеў з падначаленымі непрыкметна зайшлі ў дом, без шуму ўзлезлі на гарышча і ... здагадка афіцэра пацвердзілася на яго вачах.

На гарышчы ля коміна сядзеў чалавек і даваў светлавыя сігналы нямецкім самалётам, якія знаходзіліся ў паветры. Сігнальшчыка захапілі спрытна і бясшумна разам са зброяй і наборам сігнальных прыстасаванняў, пры дапамозе якіх ён падаваў сігналы авіяцыі на знішчэнне ў першую чаргу найбольш важных аб'ектаў.

Як высветлілася ў далейшым, захоплены "дамавік" аказаўся спрактыкаваным варожым разведчыкам, які меў шмат звестак аб дыслакацыі нашых войскаў, узбраенні, тэхніцы, укамплектаванасці.

За кемлівасць і рашучыя дзеянні ўвесь патрульны нарад на чале са старшым лейтэнантам медыцынскай службы А.Русяевым быў прадстаўлены да ўрадавых узнагарод.

Мноства эпізодаў, яркіх, далёка не шараговых прыкладаў з баявых будняў можа сёння ўзнавіць у памяці маёр медыцынскай службы ў адстаўцы Анатоль Пятровіч Русяеў. Усе ўспаміны ветэрана вайны і працы звязаны з выратаваннем людзей, барацьбой за чалавечае жыццё, якое часам вісела на валаску.

...Для суправаджэння атрада бронекатэраў старшым медработнікам быў прызначаны Русяеў. Ішлі пад прыкрыццём ночы. Калі падышлі да Сталінграда, немцы ўсё ж заўважылі і адкрылі па атраду ўраганны артылерыйскі агонь. Камандзір атрада, які ішоў на першым катэры, вырашыў схаваць катэры за пясчаным паўвостравам. Але калі сталі заходзіць, галаўны катэр пачаў шнырыць туды-сюды. Аказалася, што варожы снарад трапіў на палубу. Загінуў рулявы. Адарвала ступні ног камандзіру атрада капітан-лейтэнанту (прозвішча, на жаль, Анатоль Пятровіч забыў).

Але мужны марскі афіцэр і пасля цяжкага ранення працягваў весці катэр. Фельчар, які знаходзіўся на катэры, быў таксама цяжка паранены.

Атрымаўшы па рацыі сігнал, што камандзір паранены, Русяеў адпраўляецца з другога катэра пад агнём праціўніка выратоўваць камандзіра. Сам атрымлівае раненне ў нагу. Перавязаўшы рану, дабіраецца да камандзірскага катэра. Да гэтага часу ў вачах Анатоля Пятровіча, якому давялося шмат што пабачыць, стаяць аголеныя косці ног капітан-лейтэнанта, што з адарванымі ступнямі стаіць ля штурвала, упёршыся абломкамі касцей у драўляны насціл. З пабялелымі вуснамі, амаль трацячы прытомнасць, ён працягваў утрымліваць штурвал і весці катэр да берага, адкуль шугаў агонь. З цяжкасцю яго адарвалі ад руля, каб перавязаць, увесці абязбольвальны прэпарат. З надыходам цемры капітан-лейтэнанта адправілі ў шпіталь. Пазней стала вядома, што яму прысвоена званне Героя Савецкага Саюза.

Колькі такіх незабыўных эпізодаў, экстрэмальных сітуацый, франтавых сустрэч і імён герояў захавалася ў памяці ветэрана! На жаль, многае і забылася.

Зрадніўшыся з флотам, Русяеў і пасля вайны працягваў службу ў марской пяхоце, цяпер ужо на Паўночным флоце. Узначальваў санслужбу Печангскай ваенна-марской базы. Пасля дэмабілізацыі з арміі вярнуўся ў родны Ашхабад. Працаваў галоўным урачом гарадской паліклінікі, начальнікам упраўлення Міністэрства аховы здароўя Туркменіі, намеснікам міністра аховы здароўя.

Пасля абароны кандыдацкай дысертацыі, працы ў Кіеве Анатоль Русяеў быў запрошаны Міністэрствам аховы здароўя Беларусі на пасаду дырэктара Санітарна-гігіенічнага інстытута. На гэтай пасадзе ён і працаваў чвэрць стагоддзя — да выхаду на пенсію. Два гады назад, у гонар 80-годдзя з дня нараджэння і 55-годдзя ўрачэбнай, навуковай, педагагічнай і грамадскай дзейнасці, А.П.Русяеў быў узнагароджаны Ганаровай граматай Міністэрства аховы здароўя Беларусі.

Гады і перажытае бяруць сваё. Але Анатоль Пятровіч — аптыміст. Спадзяецца, як і яго маці, дажыць да ста гадоў. Здароўя Вам, Анатоль Пятровіч!

Міхаіл ЛАГУН.

У аздараўленчым летніку пры гомельскай сярэдняй школе № 35, які пачаў працаваць для дзяцей малодшых класаў, вялікую ўвагу надаюць спартыўным заняткам і рухомым гульням. Асаблівай папулярнасцю ў дзетвары карыстаецца "Спартландыя", пераможцамі якой сярод школ Цэнтральнага раёна горада і сталі дзеці пад кіраўніцтвам настаўніцы фізвыхавання Святланы Маісеенка.

Фота Сяргея ХАЛАДЗІЛІНА, БЕЛТА.

Дзяцей сюды прыносяць не буслы

Дзіцячы дом адсвяткаваў 55-ю гадавіну

Падчас святкавання 55-й гадавіны ўтварэння Вялікалятчанскага дзіцячага дома, што на Віцебшчыне, яго дырэктар Вера Дук шчыра і пранікнёна сказала:

— У сорак шостым годзе наш дом адкрылі ў былым маёнтку батаніка Уладзіміра Адамава. З тых часін кожную вясну сюды прылятаюць буслы і прыносяць усё новых дзяцей. З 1961 па 1996 год на базе дзіцячага дома дзейнічала санаторна-курортная школа, але потым усё вярнулася. Сірот стала менш, але з'явіўся жорсткі тэрмін "сацыяльнае сіроцтва"... Кожную восень, калі адлятаюць буслы, то яны разам з намі праводзяць у вялікае жыццё старэйшых выхаванцаў — васемнаццацігадовых юнакоў і дзяўчат. На іх месца зноў прыходзяць маленькія — пачынаючы з трохгадовага ўзросту. Вялікая і дружная сям'я ў 156 дзяцей заўжды з намі.

Адзінства яе адчуваў кожны госць, які прыязджаў на свята. Аб гэтым гаварылі і спявалі са сцэны выхаванцы. "Как хорошо, когда есть дом, когда есть мама, — спявала Анжэла Кудрэц. — Спасибо всем, спасибо людям, что заглушили боль мою..." Гэтыя словы напісаў намеснік дырэктара Леанід Дук, але, здаецца, прадыктаваны яны дзіцячымі сэрцамі. Таму плакала зала, калі дзяўчынка працягвала: "Беда, когда бросают мамы, но хорошо, что люди есть — простые, щедрые душою, таких людей не перечесть..." Агульнае "дзякуй" праводзіла юную спявачку.

Такім жа чуллівым і гаркаватым быў момант аб'яднання сям'і Маліноўскіх: тры сыны вярнуліся да маці, якой рашэннем Глыбоцкага райвыканкама вярнулі бацькоўскія правы. Не столькі шчасце, колькі сорам хаваўся ў вачах хлапчукоў — ад яго і слёзы. Бадай, вялікай радасцю перапаўняюцца сэрцы дзяцей і выхавацеляў, калі сірот усынаўляюць замежныя сем'і. А здараецца гэта ўсё часцей дзякуючы штогадовым вандроўкам у Італію на адпачынак.

Выжыць дзіцячаму дому дапамагаюць і айчынныя спонсары. І ў гэты вечар прыехалі з падарункамі віцебскія мытнікі, прадстаўнікі 201-га аддзялення АСБ "Беларусбанк", санаторыя "Лётцы", ААТ "Віцебскія дываны" і іншыя. Завіталі і юныя артысты з абласнога цэнтра дзіцячай творчасці.

Вялікая група супрацоўнікаў установы ў гонар свята была ўзнагароджана ганаровымі граматамі рэспубліканскага, абласнога, раённага значэння. Кожнага прывіталі апладысментамі. Гэтак жа цёпла ўшаноўвалі выпускнікоў-дзевяцікласнікаў, якія шчыра абяцалі ніколі ў жыцці не забываць галоўную матулю-Веру і ўсіх чужых людзей, што змаглі для іх стаць роднымі. Глыбока сімвалічным быў падарунак дываноўшчыкаў — дыван з лікам Божай Маці. Ёй асвяшчаць гэты Дом.

Святлана ЛАВЕЙКІНА.

І жартам і ўсур'ёз

Чырвоная Шапачка з... рэвальверам

У часопісе "Пачатковая школа" (№ 3, 1999 г.) у дапамогу настаўнікам былі надрукаваны "Прыкладныя праверачныя работы па беларускай, рускай мове і матэматыцы" для вучняў 1-4 класаў.

Сваім "наватарствам", "арыгінальнасцю", "надзённай сучаснасцю" здзіўляюць задачы па матэматыцы для ўсіх дзяцей-школьнікаў, і асабліва для "беларускамоўных".

У пераважнай большасці тэкставых задач дзейнічаюць вядомыя і не вельмі вядомыя казачныя героі, героі мультфільмаў, "чатыры сястрычкі-блізняткі", "пяцёра братоў-блізнятак", "чатыры каўбоі", "два лыжнікі" і... "два дыверсанты".

Што ж, героі як героі, толькі паводзіны іх, здаецца, нейкія дзіўныя. Яны, героі задач, браканьераць, ядуць без меры, страляюць, пераадольваюць адлегласць ад аднаго мудрагелістага названага пункта ("вігвам Вінету") да другога не менш экзатычнага ("форт Баярд").

Першакласнікі ў першым варыянце задач адпраўляюцца ў падарожжа з Карлсанам, які праляцеў за дзень (!) 14 км. Частку адлегласці (4 км) ён праляцеў уздоўж ракі. Трэба даведацца, колькі кіламетраў Карлсан ляцеў над лесам. Рашаюць, "колькі бананаў у Дэйла", калі "у Чыпа было 7 бананаў, а ў Дэйла — на 4 больш?"

Якому варыянту першакласнікаў больш пашанцавала, можна, бадай, устанавіць толькі апытаўшы іх саміх пасля кантрольнай. Тым, што ляцелі ў падарожжа з Карлсанам, ці тым, што зайздросцілі Снежнай Каралеве, якая з'ела тры порцыі марожанага са свайго халадзільніка, дзе яшчэ засталося дзесяць.

Другакласнікі вылічваюць, колькі кілаграмаў цукерак з'елі тры Таўстуны, калі кожны з'еў па 7 кг; колькі цыбулін з'еў Чыпаліна; колькі патронаў было ў кожным рэвальверы (а іх аж два!) Чырвонай Шапачкі, бо яна іх захапіла "для храбрасці" (сучасная дзяўчынка — ці не сваячка яна амерыканскім каўбоям?), калі пайшла ў госці да бабулі. "Уцякаючы ад Ваўка, яна адстрэльвалася, прычым два разы трапіла ў яго і тры разы прамазала". Яшчэ і сем патронаў засталося. Вось дык Шапачка, вось дык Чырвоная! Але ж аўтар задачы надаў яе вобразу нейкую непаўнацэннасць: узяла з сабою аж два рэвальверы (замашкі сапраўднага героя з амерыканскага кінабаевіка), а ад Ваўка ўцякаючы адстрэльваецца, страляе пяць разоў і толькі два разы пападае, а "тры разы прамазала". Вось каб адразу ж улажыла шэрага ды яшчэ свіснула, дзьмухнуўшы ў дула рэвальвера. Вось дык было б о'кэй! А то мала трэніравалася дзяўчынка.

Рускамоўных беларусаў з трэцяга класа аўтар задач адпраўляе з чатырма каўбоямі на паляванне на бізонаў. Трох бізонаў каўбоі ўлажылі — (ха-ха!). — Вучні лічаць патроны.

Аўтар задач А.А.Пакала, відаць, добра ведае дзіцячыя мультфільмы, казкі і літаратурныя творы, але скарыстаў гэта ў задачах, на мой погляд, няўдала.

Узяць хоць бы задачу пра Бураціна, які мае відэакасеты з казкамі і мультфільмамі. Ну пры чым тут Бураціна? Чаму ж проста не Пятро ці Алесь. Можа аўтар падумаў, што нашы сельскія беларускамоўныя вучні па сваёй беднасці не могуць мець столькі касет. Дык жа і Бураціна не капіталіст. Зразумела, што задача — гэта не пратакол, не гістарычны артыкул, але ж павінна быць нейкае жыццёвае падабенства.

Чаму б нашым дзеткам не рашаць задачу пра адлегласць, скажам, ад Нясвіжа да Стоўбцаў, якую прайшоў Антон (Антось), Рыгор ці Віталь з Вадзімам?

Задача для першага класа пра адлегласць паміж вігвамам Вінету і фортам Баярд, што пераадольвае Следапыт, нагадвае рэбус. Рэбус не матэматычны, а моўны. Можна сцвярджаць, што многія дзеці ўсё гэта ведаюць, а хто не ведае — даведаецца і такім чынам расшырыць свой кругагляд. Але — у час кантрольнай работы.

Хочацца задаць сабе пытанне: а вось амерыканскія (шведскія, французскія ці якія-небудзь іншыя) вучні рашаюць задачы, у якіх упамінаецца што-небудзь добрае пра нас? Думаецца, што — не.

Наш інтэрнацыяналізм у некаторых нашых справах прымае недарэчныя формы, выхоўвае у нас халопскую філасофію, пачуццё сваёй уласнай нікчэмнасці.

Большасць задач надумана па зместу, не мае станоўчай маральнай накіраванасці, адарвана ад беларускай нацыянальнай глебы (бо адна "цётка Ганна" з "77 цукеркамі" (трэці клас, задача № 4) не справіцца ні з каўбоямі, ні з дыверсантамі), навязвае вучням каўбойскія (вестэрнаўскія) ідэалы замежных кінафільмаў.

Алег ПІЧУХА,
настаўнік.

Замежны вопыт

Там, дзе няма званкоў

Амаль 30 гадзін прайшло з моманту, калі мы пакінулі Віцебск. Мітусня, развітанні, апошнія "каштоўныя ўказанні" бацькоў засталіся ззаду, і толькі нейкае радаснае хваляванне ахоплівае нас, вучняў гімназіі № 1, якім пашанцавала стаць удзельнікамі тыднёвай паездкі ў Германію, у горад Франкфурт-на-Одэры. Што будзе? Як нас прымуць? Столькі пытанняў, а часу ўжо няма: наш аўтобус пад'ехаў да варотаў гімназіі Ота Брэнера.

"Ну, з Богам", — уздыхаем мы і праходзім у будынак. А нас праважаюць цікаўныя позіркі крыху ўсхваляваных нямецкіх дзяцей, з якімі мы правядзём гэтыя дні ў Франкфурце. Але хваляванне аказалася дарэмным: прынялі нас добра, калі не сказаць больш. Салодкі стол, кветкі і экскурсія па школе, праведзеная адзінаццацікласнікамі спецыяльна для нас на рускай мове, могуць развеяць любыя сумненні і стварыць сяброўскую і даверлівую атмасферу. Апошнія хваляванні зніклі напрыканцы дня, калі высветлілася, што і дзеці, і іх бацькі размаўляюць на англійскай ці рускай мовах. Таму за вячэрай не адчувалася нязручнасцей, і за сталом не панавала напружанае маўчанне. Упэўнена, не памылюся, калі скажу, што нашыя новыя сябры рабілі ўсё, каб нам было ўтульна. Пра гэта сведчылі хатняя атмасфера, стаўленне, клопат, пытанні, ці не стаміліся мы, як сябе адчуваем, ці не сумна нам? Трэба сказаць, што апошняе пытанне было лішнім: якое там сумна, калі ў нас не было ні хвілінкі свабоднай! У суботу, панядзелак, аўторак і сераду для нас арганізавалі спецыяльную культурную праграму: мы пабывалі ў славутым парку Сан-Сусі ў Патсдаме і на тэлевежы ў Берліне, гулялі ў боўлінг у спецыяльным спартыўным комплексе, плавалі ў басейне, правялі некалькі гадзін з дзецьмі ў дзіцячым садку і паглядзелі тэатральную пастаноўку. Усяго не пералічыць. Але на адным моманце я хачу спыніцца больш падрабязна.

У панядзелак нас запрасілі наведаць некалькі заняткаў у гімназіі. Было прапанавана падзяліцца на групы, пасля чаго кожная група атрымала расклад. Не магу сказаць нічога канкрэтнага пра ўсе ўрокі, затое падзялюся ўражаннямі, што засталіся ў мяне пасля знаходжання на ўроках англійскай мовы, музыкі і біялогіі. На ўроку англійскай мовы абмяркоўвалася праблема аховы навакольнага асяроддзя. Як аказалася, гэтае пытанне хвалюе многіх дзяцей, таму на англійскай мове яны разважалі пра забруджанне навакольнага асяроддзя, розныя экалагічныя праекты, наступствы катастрофы на ЧАЭС і аб тым, як гэта адбілася на здароўі людзей. Нас таксама папрасілі падзяліцца сваімі думкамі і выслухалі з вялікай цікавасцю. Увогуле, нас запрасілі прыняць удзел і ў астатніх уроках. Таму мы з задавальненнем спявалі нямецкія і англійскія песні на ўроку музыкі, а на біялогіі ў сямікласнікаў глядзелі фільм прадыназаўраў і з усіх сіл спрабавалі разабрацца ў нямецкай тэрміналогіі. У мяне склалася ўражанне, што і на ўроках пануе атмасфера добразычлівасці і нязмушанасці, якія спрыяюць інтэнсіўнаму і цікаваму працэсу навучання. Адным словам, і веды набываюцца, і вучыцца нясумна.

А яшчэ нас здзівіла, што ў гімназіі няма званкоў, але на ўрокі ніхто не спазняецца; настаўнікі паспяваюць зрабіць усё за адведзены час, не затрымліваючы вучняў.

Гаварыць пра гэту паездку можна бясконца, прыгадваючы штосьці і аб нечым забываючы. Але немагчыма забыць цёплае стаўленне да нас, дабрыню і ўвагу нямецкіх дзяцей. І так хочацца спадзявацца, што наперадзе ў нас — новыя сустрэчы.

Марыя ЛАШЧЫЛАВА,
вучаніца 11 "А" класа
гімназіі № 1
Віцебска.

Фестывалі

Homo ludens у дзіцячым садку

Homo ludens — чалавек, які гуляе. Гэтак больш за паўсотні гадоў назад вядомы філосаф Хёйзінга вызначыў яшчэ адну істотную іпастась чалавека нароўні з homo sapiens, homo universalis і інш. Філосаф глядзеў як у ваду. Гісторыя нашай цывілізацыі, асабліва апошняга стагоддзя, яскрава даказала, што гэта насамрэч так: усё нашае жыццё — гэта адна вялікая і бясконцая гульня. Адпаведна і людзі ў ёй — артысты...

Шчаслівы той чалавек, які ўвесь час быў у гульні, які зведаў радасць пераможцы і боль прайграўшага, які паспрабаваў сябе ў розных ролях. Чалавек нараджаецца, і мы ўключаем яго ў сваю гульню. Настаўнікам і бацькам тут адведзена вялікая місія — яны ўводзяць дзіця ў гульню, навучаюць яго правілам і знаёмяць з гульнямі ўсяго свету, а таксама прадастаўляюць магчымасць, каб дзеці стваралі свае гульні.

Гульня ўжо даўно трапіла ў поле зроку педагагічнай навукі. Настаўнікі зразумелі, што толькі праз такую форму работы можна дамагчыся пэўных вынікаў. Пры метадычным і правільным выкладанні дзіця пазяхае і сумуе, але калі гуляючы можна спасцігнуць выкладаемы прадмет, яно з ахвотай аддае яму сваю ўвагу і старанна яго паўтарае. Праз гульню выяўляюцца, развіваюцца і ўдасканальваюцца ўсе закладзеныя ў дзіцяці задаткі.

Напярэдадні Міжнароднага дня абароны дзіцяці ў Мінску прайшоў фестываль “Свет гульні і цацкі”. Ініцыятарам і арганізатарам яго выступілі Міністэрства адукацыі, Акадэмія паслядыпломнай адукацыі, Беларускі навукова-метадычны цэнтр гульні і цацкі, Мінскае гарадское ўпраўленне адукацыі. З усёй Беларусі з’ехаліся на фестываль працаўнікі дашкольных устаноў (шкада, што школа пакінула гэтую падзею па-за ўвагай), выкладчыкі педагагічных навучальных устаноў, вучоныя. Мерапрыемства можна лічыць міжнародным, бо ў ім прынялі ўдзел педагагічныя работнікі з суседніх дзяржаў — Расіі і Украіны. Было цікава паслухаць Л.Ю.Якіменка, начальніка аддзела дашкольнай, пачатковай і спецыяльнай адукацыі Міністэрства адукацыі і навукі Украіны. Яна расказала пра развіццёвае асяроддзе як умову развіцця асобы ў аспекце базавага кампанента дашкольнай адукацыі на Украіне. Вельмі ўважліва таксама ўспрымаліся словы вядомага вучонага з Расіі — С.Л.Навасёлавай, загадчыцы лабараторыі гульні і развіццёвага прадметнага асяроддзя цэнтра “Дашкольнае дзяцінства” імя А.В.Запарожца, акадэміка Расійскай акадэміі прыродазнаўчых навук, кандыдата псіхалагічных навук.

Праграма фестывалю была змястоўнай. Акрамя гасцей на ім выступалі — Т.М.Карасцялёва, начальнік упраўлення дашкольнага выхавання Міністэрства адукацыі, кандыдат педагагічных навук, дацэнт (“Асноўныя тэндэнцыі і перспектывы развіцця дашкольнай адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь”), Е.А.Панько, прафесар кафедры агульнай і дзіцячай псіхалогіі Беларускага дзяржаўнага універсітэта імя М.Танка (“Гульня ў базавай нацыянальнай праграме "Пралеска"), І.У.Жытко, загадчыца лабараторыі дашкольнага выхавання Нацыянальнага інстытута адукацыі, кандыдат педагагічных навук, дацэнт (“Канцэптуальныя падыходы да класіфікацыі цацак і гульневага абсталявання”).

Удзельнікам фестывалю была таксама дадзена магчымасць пазнаёміцца з накірункамі дзейнасці і даведацца пра перспектывы развіцця Беларускага навукова-метадычнага цэнтра гульні і цацкі. І наведацца ў

дзіцячыя садкі Мінска, каб паглядзець, як там арганізавана гульневае асяроддзе, якія гульні цікавяць дзяцей, якія ў іх цацкі і якія гульні прапануюць дзецям выхавацелі.

Асяроддзе для гульні

Нацыянальная праграма “Пралеска” адводзіць гульні дамінуючую ролю. Гульня — гэта самастойная дзейнасць дзіцяці, і абавязак выхавацеля дашкольных устаноў — стварыць для яе неабходнае асяроддзе. Ад таго, як яно арганізавана, залежыць дзейнасць дзіцяці — з якіх цацак, гульневага матэрыялу, абсталявання і дапаможнікаў яно складаецца, як яны размешчаны і ці даступны для самастойнай дзейнасці. Развіццёвае прадметна-гульневае асяроддзе для кожнай узроставай групы мае свае асаблівасці. У групе “Малышы” (1-3 гады) вядучымі з’яўляюцца пазнавальна-практычная дзейнасць і стасункі. Галоўнае ў гульні для дзяцей гэтага ўзросту — дзеянне з прадметам, а асноўныя гульні — гульні побач.

У “Чамучак” (3-5 гадоў) гульня пераходзіць у новы этап — ад сюжэтна-адлюстравальнай да сюжэтна-ролевай, рэжысёрскай. У “Фантазёраў” (5-7 гадоў) падчас гульні нараджаецца новы від дзейнасці — вучэбнай, што і патрабуе змянення асяроддзя.

Развіццёвае прадметна-гульневае асяроддзе павінна служыць штуршком да ўзнікнення ў дзіцяці жадання чым-небудзь заняцца, з чым-небудзь пазнаёміцца, пагуляць. Выхавацелі не павінны навязваць свае гульні. У дзіцяці павінна быць такое права — выбіраць сабе гульню.

Разам з нацыянальнай праграмай “Пралеска” нашыя дашкольныя дзіцячыя ўстановы працуюць па такіх вядомых адукацыйных мадэлях як “Першы крок” і педагагічная сістэма Марыі Мантэсоры. Яны прапануюць свае варыянты стварэння развіццёвага прадметна-гульневага асяроддзя.

Так, у “Першым кроку” яно прадстаўлена праз работу цэнтраў. Прастора пакоя кожнай групы дзяцей падзяляецца на цэнтры, па асноўных аспектах развіцця дзіцяці. Цэнтры бываюць асноўныя і дапаможныя (абавязкова ў кожнай групе павінен быць куточак адасаблення). Можна зрабіць каля 11 такіх цэнтраў. Назавём некаторыя — “Сюжэтна-ролевая гульня”, “Канструктарскі”, “Прыродазнаўства”, “Матэматыка”, “Мастацтва” і г.д. Кожны цэнтр мае свае цацкі, сваю мэблю. Асноўныя цэнтры — яны адпавядаюць патрабаванням узросту дзіцяці і дапамагаюць выконваць патрабаванні вучэбна-выхаваўчага плана. Дапаможны — дае дзецям магчымасць раскрыць свой патэнцыял і задаволіць патрэбы кожнага дзіцяці. Так, у адной групе пры дапамозе восем такіх цэнтраў можна дзяцей заняць адначасова рознымі відамі дзейнасці. Дзеці навучаюцца асэнсавана, самастойна правяраюць веды, якія яны атрымалі ад выхавацеля раней. Праз гульню яны знаходзяць адказы на пытанні і лёгка навучаюцца.

Марыя Мантэсоры (італьянскі педагог) вызначыла галоўную задачу для дзіцячых садкоў — забяспечыць “ежай” для натуральнага працэсу самарэалізацыі дзіцяці, стварыць асяроддзе, якое б садзейнічала гэтаму. Яна гаварыла, што дзіця валодае духоўным патэнцыялам самаразвіцця. Педагогіка М.Мантэсоры з’яўляецца “асяроддзевай”. Нашыя выхавацелі і педагогі не працуюць па ўстарэлых установах, а падыходзяць да ўсяго творча. Яны ствараюць умовы для гульні (цацкі, дапаможнікі, месца, час), дапамагаюць дзіцяці (але калі на тое ёсць вострая патрэба, бо выхавацель — наглядальнік за развіццём дзіцяці), апасродкавана навучаюць усім працэсам выхаваўчай работы па назапашванні зместу гульні і гульневым уменням. У сучасных Мантэсоры-групах ёсць, акрамя пяці асноўных “зон” — цэнтраў цікаўнасцяў (рухальнай і практычнага жыцця, сенсорная, матэматычная, развіцця маўлення, пісьма і чытання, касмічная альбо навукі), існуюць таксама куткі пераапранання, тэатралізаваных і ролевых гульняў, выяўленчай дзейнасці, канструявання і музыцыравання.

Асноўным сродкам арганізацыі навучання ў сістэме М.Мантэсоры — гульневыя практыкаванні са спецыяльна распрацаваным матэрыялам. Дзеці і іх бацькі называюць Мантэсоры-дапаможнікі цацкамі, а шматлікія практыкаванні — гульнямі.

Гульня можа расказаць пра дзіця шмат чаго. Таму яе лічаць своеасаблівым тэстам. Калі правільна ацэньваць гульневую дзейнасць дзіцяці, то можна выявіць — тып нервовай дзейнасці, яго эмацыянальны стан, асаблівасці хатняга выхавання, узровень развіцця мыслення і маўлення, якая яго самаацэнка, як будуюцца адносіны з акружэннем, прыкмеціць творчыя пачаткі і г.д. У сувязі з тым, што гульня з’яўляецца і вядучай дзейнасцю, і сродкам навучання, і сродкам развіцця ўвагі, памяці, мовы, мыслення і падрыхтоўкі да школы, сродкам інтэграцыі ведаў, а таксама сродкам развіцця здольнасцяў, самастойнасці, яна можа таксама з’яўляцца сродкам карэкцыі.

Прытрымлівацца ўсіх рэкамендацый па арганізацыі развіццёвага і прадметна-гульневага асяроддзя ў дзіцячым садку нашым дашкольнікам вельмі цяжка. Многае ў нас зараз упіраецца ў фінансаванне. Аналіз матэрыяльна-тэхнічнай базы дзіцячых садкоў паказвае, што яны толькі на 10 працэнтаў забяспечаны неабходнымі цацкамі і гульневым матэрыялам.

У якія гульні гуляць нашым дзецям

Ці могуць неспецыялісты прапаноўваць нашым дзецям гульні і цацкі? Пытанне, якое прагучала падчас фестывалю, на самай справе нясе вялікую пагрозу нашаму будучаму, калі ім хутка не заняцца.

На Беларусі больш за 40 прадпрыемстваў выпускаюць цацкі і гульневую прадукцыю (больш за 800 найменняў). Іх нельга назваць неспецыялістамі, бо яны вырабляюць добры па якасці прадукт, які запатрабаваны нашымі пакупнікамі. Многія экспартуюць свой тавар за мяжу. Напрыклад, пірамідкі, каталкі, канструктары, пясочныя наборы, якія вырабляюцца ў ААТ Рудзенска, падабаюцца і дзецям, і іх бацькам. Прадпрыемства вырабляе цацкі з пластмасы звыш 50 найменняў. Раз у год іх асартымент абнаўляецца і дапаўняецца. Сваю працу яны будуюць выходзячы з аналізу рынку збыту, работы канкурэнтаў і, вядома, абапіраючыся на свой уласны вопыт (а вопыт у прадпрыемства з 80-гадовым стажам — вялікі!). Навукоўцы-педагогі, якія займаюцца праблемамі гульні і цацкі, нярэдка наракаюць на вытворцаў, маўляў, тыя не прыслухоўваюцца да іх меркаванняў, не адгукаюцца на іх прапановы. Вытворцы ж заклапочаны не толькі якасцю свайго тавару, але і тым, які ён будзе мець попыт. Для іх асноўнае — попыт выклікае прапанову. Яны не могуць сабе зараз дазволіць займацца вырабам тых цацак і гульняў, якія прапаноўваюць ім нашыя навукоўцы, бо гэта, на іх думку, яшчэ “сыры” матэрыял.

Нашыя дзеці гуляюць у тэлевізійныя гульні. Зараз яны “захварэлі” на тэлепузікаў і пакемонаў. У японцаў трэба павучыцца, як раскручваць гульню. Спачатку ўвесь свет захапіўся іх тамагучы, а зараз — пакемонамі (гэткімі кішэннымі монстрамі). Многія бацькі і настаўнікі занепакоены пакеманіяй сваіх дзяцей. Праз СМІ мы даведваемся, што ў Саудаўскай Аравіі ў сакавіку гэтага года забаранілі гульню “Пакемон”, бо тая завалодала розумамі саудаўскіх дзяцей, прапагандуе сіянізм і з’яўляецца азартнай гульнёй, удзельнічаць у якой забаранае іслам. Група нямецкіх псіхолагаў правяла даследаванне сярод школьнікаў і прыйшла да высновы, што пакемоны павышаюць узровень дзіцячай агрэсіўнасці і выхоўваюць нянавісць да навакольнага асяроддзя. Яны сцвярджаюць, што такая, на першы погляд, бяскрыўдная гульня — цынічны эксперымент над дзецьмі ўсяго свету. А хтосьці на гэтым ужо зарабіў не адзін мільярд долараў!

Як уратаваць нашых дзяцей ад цацак і гульняў, якія нясуць шкоду іх здароўю? На фестывалі прагучаў адзін з адказаў. Вытворцы цацак павінны працаваць супольна з навукоўцамі. Мы ж, у сваю чаргу, будзем усяляк прапагандаваць і рэкламаваць іх вырабы, нашыя айчынныя цацкі і гульні.

Самі дзеці некалі адкрылі і стварылі першую цацку. Вытворцы пазней толькі палепшылі яе, удасканалілі рознымі механізмамі. У сучасных цацках ужо цяжка распазнаць тую першую, — грубую і прымітыўную. Але дзіця і зараз з аднолькавай радасцю гуляе з лялькай, якую яно скруціла з розных тканін, і з той, якая сама ходзіць, міргае вачыма і нешта вымаўляе. На самай жа справе складаныя, дасканалыя цацкі менш за ўсё займаюць дзяцей. Зразумела, што дзеці іх жадаюць, але калі атрымліваюць, то іх шчасце звычайна бывае кароткім. Дарослыя ў гэтым таксама вінаваты, бо шмат разоў папярэджваюць дзіця, што цацка — дарагая, таму з ёй трэба быць асцярожным. У дзяцей ёсць жывое жаданне — задаволіць сваю дапытлівасць і пазнаёміцца з унутраным механізмам. Дзеці аддаюць перавагу простым цацкам — з імі яны маюць і могуць знайсці магчымасць поўнага і свабоднага праяўлення сваёй фантазіі.

* * *

Першага чэрвеня ўдзельнікі фестывалю пайшлі ў дзіцячы парк імя М.Горкага на свята. Свята, якое мы, дарослыя, наладзілі да Дня абароны дзіцяці. Тыя, хто трапіў у гэты дзень у парк, захапляліся дзецьмі — іх таленавітасцю, прыгажосцю, жыццялюбствам. Дзеці, як заўсёды, выручылі нас, дарослых, бо ператварылі мерапрыемства “з нагоды” — у свята. Дзякуй ім!

Святлана КІРСАНАВА.

Асцярожна: СНІД

Веды моладзь не разбэшчваюць

Так ужо павялося: як лячыць і вучыць — у нас ведае любы і кожны. І не толькі ведае, але і ахвотна раздае бясплатныя парады навакольным. Нават не падазраючы, што яны часам не толькі бескарысныя, але горш за тое — шкодныя. Кожны паасобку на памылкі мае права, але вось навязваць недакладную інфармацыю астатнім, ды яшчэ праз сродкі масавай інфармацыі — нельга. Разам з тым у рэдакцыі рэспубліканскіх газет і часопісаў часта прыходзяць лісты пра тое, што антыснідаўская рэклама разбэшчвае нашу моладзь. На жаль, нярэдка чытацкія водгукі і меркаванні друкуюцца рэдакцыямі паважаных выданняў без каментарыяў спецыялістаў. І атрымліваецца, што апошняе слова застаецца за дылетантамі, якія не маюць аніякага дачынення ні да навукі, ні да практыкі. Але любой справе эмоцыі — дрэнны дарадчык.

Абвінавачанні наконт разбэшчвання моладзі выказваюцца і ў адрас школ. Нашую школу абвінаваціць можна ў чым хочаш, але нават з дапамогай лупы ў навучальнай праграме не разгледзець секс-урокаў. Пра маральна-палавое выхаванне з падлеткамі асцярожна гавораць на пазакласных мерапрыемствах. Прычым, як правіла, не настаўнікі, а спецыялісты — медыкі, псіхолагі — і па згодзе з бацькамі. Пры гэтым неабходная інфармацыя старанна адбіраецца і адсейваецца. Сваю згоду бацькі даюць па дзвюх прычынах: ці не могуць самі гаварыць “пра гэта” з дзецьмі, ці не ведаюць, як да тэмы лепей падысці. На самай справе, не пераконваць жа дзевяцікласнікаў, што “мы з мамай знайшлі цябе ў капусце, магчыма, бусел падкінуў...”, а сказаць праўду ў многіх язык не паварочваецца. Вось і давяраюць школе азнаёміць дзяцей з гэтай далікатна-інтымнай тэмай.

Трэба не забываць, што дзеці — прадукт выхавання. Таму школа заклікана не толькі даваць веды па асобных прадметах, але і рыхтаваць сваіх выпускнікоў да дарослага жыцця. Не кожнаму за школьным парогам спатрэбяцца складаныя матэматычныя ўраўненні, замежныя мовы, веданне глыбіні азёр і вышыні гор на другой палове зямнога шара, але кожны павінен ведаць і ўмець аказаць першую даўрачэбную дапамогу, умець процістаяць спакусам, насіллю, хваробам. Таму маладыя людзі павінны валодаць і інфармацыяй аб прэзерватывах з мэтай папярэджання нежаданай цяжарнасці, ВІЧ-інфекцыі і інфекцый, што перадаюцца палавым шляхам. Гэта тлумачыцца тым, што разам з перадачай ВІЧ-інфекцыі праз ін’екцыйнае ўвядзенне наркотыкаў інтэнсіўнае распаўсюджанне атрымаў палавы шлях перадачы ВІЧ-інфекцыі. Каб разарваць заганнае кола і знізіць рызыку заражэння смяротна небяспечным вірусам, хацелася б наркотыкі ліквідаваць і забараніць, а моладзь пераканаць ці прымусіць сексам займацца толькі ў шлюбе, з пастаянным партнёрам. Хто адважыцца паўстаць супраць сямейнай вернасці? Думаю, смельчакоў не знойдзецца. Але гэта на словах. А на справе ў мільёнаў сямейных пар з вернасцю аднаму-адзінаму неяк не складваецца. Таму медыкі прапануюць выкарыстоўваць эфектыўны прафілактычны сродак — прэзерватыў.

У свой час замоўчванне інфармацыі пра некаторыя згубныя з’явы сярод моладзі прывяло да сумных наступстваў. Сотні нявопытных юных душ апынуліся ў “пекле”. Як проста аказацца “пад кайфам” і як цяжка пазбавіцца ад наркатычнай залежнасці і вярнуцца да нармальнага жыцця! Толькі нядаўна мы адкрыта і прама сталі гаварыць пра тое, у чым заключаецца механізм згубнага дзеяння наркотыкаў на чалавечы арганізм. І вымушаны прызнаць: з-за маральнай блізарукасці недаацанілі сітуацыю. Калі на ўлік у наркадыспансер сталі трапляць 13-15-гадовыя, зразумелі: безнадзейна спазніліся з прафілактыкай. Каб сітуацыя не паўтарылася з перадачай ВІЧ-інфекцыі палавым шляхам, прапаганда выкарыстання прэзерватыва неабходна.

Каб максімальна засцерагчы насельніцтва ад небяспекі, былі створаны звышмоцныя латэксныя прэзерватывы. У рэспубліку яны паступаюць з Польшчы, Германіі, Чэхіі, Бельгіі, Тайваня, ЗША, Паўднёвай Карэі, В’етнама. Кожная партыя на мяжы праходзіць гігіенічную рэгістрацыю ў Міністэрстве аховы здароўя, падчас якой выраб № 2 даследуюць у лабараторыях з мэтай вызначэння паказчыкаў бяспекі і надзейнасці.

Да якой групы тавараў народнага спажывання можна аднесці прэзерватыў? Магчыма, да сродкаў аховы здароўя і бяспекі чалавека. Гэта значыць, яны аказваюцца ў адным шэрагу з аўтамабільнымі рамянямі бяспекі, выратавальнымі коламі, сігналізацыяй, вогнетушыцелямі і інш. Ці можна ўявіць, каб у прэсе разгарнулася ваяўнічая кампанія супраць гэтых сродкаў? Нейкая бязглуздзіца. Чаму ж так не пашанцавала без віны вінаватаму прэзерватыву?

Справа ў тым, што “прыхільнікі” маральнасці і манагамных шлюбаў менавіта ў ім угледзелі пагрозу сямейнаму шчасцю, а тых, хто выраб № 2 прапагандуе, прылічылі да распуснікаў і праціўнікаў Хрыста. Калі б яны ведалі, якія не арыгінальныя яны ў сваім “праведным” гневе! У ЗША антыпрэзерватыўны бунт перажылі гадоў дзесяць таму. Там таксама яшчэ спрабавалі даказаць, што латэксная гума ад ВІЧ-інфекцыі абараніць не можа. Маўляў, небяспечны вірус праз яе поры пранікае свабодна. А каб абывацель не сумняваўся і лепш засвоіў урок, рэкламную раскрутку атрымала вядомая фраза: “Абараніцца ад ВІЧ з дапамогай прэзерватыва ўсё роўна, што лавіць кільку валейбольнай сеткай”. З пункта гледжання словатворчасці ўдала і востра, хоць і абсалютна бяздоказна. Але рэклама падзейнічала. Многія маладыя людзі пасля такой інфармацыі выключылі са свайго жыцця прэзерватыў. Аднак і на заклікі прапаведнікаў палавога ўстрымання не адгукнуліся. У выніку ўзровень ВІЧ-інфекцыі ў ЗША рэзка пайшоў уверх. Федэральныя ўлады, занепакоеныя маштабамі антыпрэзерватыўнай акцыі, выдзелілі мільёны долараў на правядзенне незалежных даследаванняў. У іх і ў арганізацыі кантролю ўдзельнічалі Інстытут здароўя ЗША, таварыства спажыўцоў, Упраўленне па харчовых прадуктах і лекавых рэчываў GLUA (FDA), Глабальная праграма па СНІДзе Сусветнай арганізацыі аховы здароўя, Агенцтва па міжнародным развіцці. Зацікаўленая грамадскасць атрымала вычарпальны адказ на пытанне — прэзерватыў бяспечны і надзейны. Даследчыкі, якія вывучалі латэксныя прэзерватывы, сцвярджаюць, што поры з’яўляюцца вынікам пападання пузыркоў паветра ці пабочных часцінак падчас вырабу прэзерватываў, якія вырабляюцца метадам двайнога ці трайнога пагружэння, што зніжае магчымасць утварэння скразных пор, якія пранікаюць праз усе слаі прэзерватыва. Аўтары зрабілі выснову, што нават у самым горшым выпадку прэзерватыў дае абарону, якая ў 10000 разоў зніжае рызыку заражэння ВІЧ у параўнанні з неабароненым кантактам, а шматлікія доследы даказалі, што праз поры латэкснага прэзерватыва небяспечны вірус не пранікае. Нават калі дапусціць, што невялікі працэнт прэзерватываў мае мікраскапічныя поры, гэта практычна не ўплывае на яго эфектыўнасць, бо ВІЧ не валодае здольнасцю самастойна рухацца.

Адначасова медыкі назіралі за сямейнымі парамі, якія пражылі разам больш за 10 гадоў і ў якіх хтонебудзь адзін хворы на ВІЧ. Выпадкаў заражэння гэтым вірусам пры выкарыстанні прэзерватываў не зарэгістравана. Такім чынам, калі правільна і пастаянна выкарыстоўваць гэты сродак, то ён ад заражэння ВІЧ абароніць. Спецыялісты ацэньваюць яго надзейнасць у 98 працэнтаў.

Калі ж весці гаворку пра абсалютную надзейнасць... Існуе два спосабы: поўнае сексуальнае ўстрыманне і інтымныя ўзаеміны толькі паміж вернымі адзін аднаму людзьмі. Менавіта гэта і прапагандуецца ў маладзёжным асяроддзі. Аднак не будзем забывацца, што з трох тысяч ВІЧ-інфіцыраваных, якія жывуць у рэспубліцы, больш як 80 працэнтаў вядуць сексуальна актыўны лад жыцця. Яны і іх каханыя павінны ведаць, як зрабіць секс бяспечным. Да таго ж у адно імгненне перавыхаваць дарослага чалавека немагчыма. Вось чаму прапагандай здаровага ладу жыцця (а гэта не толькі бяспечны секс, але і гарманічнае духоўнае і фізічнае развіццё) павінны займацца разам з медыцынскімі ўстановамі ўсе дзяржаўныя структуры, зацікаўленыя ў здароўі нацыі. Пры гэтым не варта забывацца, што канцэпцыю правільных паводзінаў нельга навязаць сілай. У чалавека заўсёды павінен быць выбар, які ён павінен рабіць свядома. Але для таго, каб на штосьці рашыцца, неабходны веды. І забароны на іх быць не можа.

Прапануючы насельніцтву як надзейны прафілактычны сродак прэзерватыў, медыкі не сумняваюцца, што для кожнага было б лепш устрымацца ад выпадковых палавых сувязяў. Але спробы зрабіць устрыманне і ўзаемную манагамію сёння нормай жыцця пакуль наўрад ці прывядуць да жаданага выніку. Мільёны людзей да такіх паводзінаў яшчэ не гатовыя. Аднак гэта не значыць, што іх нельга абараніць ад смяротна небяспечнай хваробы. Вось чаму не толькі медыкі Беларусі, але і ўсяго свету, Сусветная арганізацыя аховы здароўя прапануюць надзейную абарону, якую здольны забяспечыць латэксны прэзерватыў. І з гэтым праціўнікам вырабу № 2 давядзецца прымірыцца, а “кільку і сетку” няхай выкарыстоўваюць па прамым прызначэнні — да праблемы СНІДу гэтыя прадметы не маюць аніякага дачынення.

Валерый ГЛАЗОЎСКІ,
галоўны ўрач
Рэспубліканскага цэнтра
прафілактыкі СНІДу.

Перыёдыка

“Адукацыя і выхаванне”

Выходзіць з друку чарговы, шосты, нумар часопіса. Яго адкрывае самая надзённая ў сучасны момант рубрыка “Насустрач II з’езду настаўнікаў Рэспублікі Беларусь”.

У інтэрв’ю часопісу намеснік міністра адукацыі Рэспублікі Беларусь Г.Д.Дылян акрэслівае асноўныя пытанні, якія будуць абмяркоўвацца на маючым адбыцца з’ездзе. “З’езд — гэта тысяча ўдзельнікаў, — зазначае Г.Д.Дылян, — тысяча думак, сканцэнтраваных на рэформе адукацыі”. Праблемам рэформы адукацыі прысвечаны і артыкул выкладчыка Пружанскага сельскагаспадарчага тэхнікума А.В.Вербавікова “Свядомасць і паводзіны ў маральным фарміраванні навучэнца”. Аўтар аналізуе унікальны выпадак са сваёй практыкі, калі падлетак, які быў на ўліку ў дзіцячым пакоі міліцыі, за даволі кароткі перыяд змог пераадолець дэвіянтныя паводзіны.

Пра работу педагагічнага калектыву мінскай гімназіі № 10 распавядае рэдактар аддзела “АіВ” Л.Саламаха ў замалёўцы “Сябры! Цудоўны наш саюз”.

Працягваецца ў часопісе і размова пра падручнік — якім яму быць. Сваімі меркаваннямі пра тое, якімі якасцямі павінен валодаць падручнік гісторыі, дзеліцца кандыдат гістарычных навук, дацэнт кафедры БДПУ імя М.Танка М.І.Мініцкі.

“Для выхавання творчай асобы неабходна прадастаўляць вучням права выбару мэты, сродкаў і спосабаў дзейнасці”, — сцвярджае кандыдат педагагічных навук, дацэнт кафедры педагогікі Брэсцкага дзяржаўнага універсітэта імя А.С.Пушкіна Ю.А.Іваноў у артыкуле “Творчасць і выбар: дыдактычны аспект”.

У апошні час у краінах постсавецкай прасторы шырока абмяркоўваюцца пытанні сацыяльнай педагогікі, псіхасацыяльнай дапамогі насельніцтву, сацыяльнай накіраванасці праваахоўнай дзейнасці. Сваё бачанне гэтых праблем выкладаюць супрацоўнікі НІА кандыдат педагагічных навук, дацэнт, загадчык лабараторыі Л.І.Смагіна і навуковы супрацоўнік А.С.Карнейчык у артыкуле “Магчымасці ювенальнай юстыцыі ў ахове права дзяцей на сацыяльную бяспеку”, які друкуецца пад рубрыкай “Ахова правоў дзіцяці”.

У рубрыцы “Арбіта” кандыдат педагагічных навук, дацэнт, рэктар МДЛУ Н.П.Баранава расказвае пра міжнародную канферэнцыю “Навучанне замежным мовам на рубяжы стагоддзяў”, якая адбылася ў Мінску на базе МДЛУ. Аўтар артыкула зацверджана галоўным рэдактарам часопіса “Замежныя мовы ў Рэспубліцы Беларусь”, які пачне выходзіць у серыі “У дапамогу педагогу” з другога паўгоддзя 2001 года.

Міжкафедральны семінар “Матэматычная адукацыя” — тэма паведамлення кандыдата фізіка-матэматычных навук, дацэнта, загадчыка кафедры алгебры, геаметрыі і методыкі выкладання матэматыкі Ю.П.Залатухіна і начальніка вучэбна-метадычнага аддзела ГрДУ імя Я.Купалы С.В.Лытнёва. Семінар адбыўся ў Гродзенскім дзяржуніверсітэце ў рамках пастаянна дзеючага семінара “Матэматычная адукацыя”.

Галіна КЛІМАВА.

Кнігі, якія паступілі ў Рэспубліканскую навукова-педагагічную бібліятэку

573378. Анищенко О.А. Развиваем в игре: Пособие для педагогов и практ. психологов дошк. учреждений / О.А.Анищенко, Л.А.Вяткина, М.В.Мащенко. — Мн.: Асар, 2000. — 111 с.: ил. — Библиогр.: с. 102-110.

Концепция дошкольного воспитания выдвигает на первый план личностно ориентированную модель воспитательного процесса, целью которого становятся развитие и формирование личности ребенка с учетом возрастных и индивидуальных особенностей.

573676, 573677. Болотько Л.Л. Работа на персональном компьютере: Учеб. пособие для слушателей повышения квалификации и переподгот. кадров образования. В 3 ч. Ч. 1: Операц. система Windows / Л.Л.Болотько, А.П.Монастырный; Акад. последиплом. образования. — Мн., 2000. — 62 с.: ил.

В пособии рассматриваются вопросы, касающиеся работы пользователя в системе Microsoft Windows 95-98. Описываются основные прикладные программы, входящие в состав системы. Даются сведения о работе с текстовым редактором Word.

573674, 573675. Болотько Л.Л. Работа на персональном компьютере: Учеб. пособие для слушателей повышения квалификации и переподгот. кадров образования: В 3 ч. Ч. 3: Электрон. табл. Excel / Л.Л.Болотько, А.П.Монастырный; Акад. последиплом. образования. — Мн., 2000. — 101 с.

Рассматриваются основные вопросы, касающиеся работы пользователя с электронными таблицами Excel в системе Windows 95/98. Большое внимание уделено возможностям автоматизации подготовки документов и обработки информации. Включено 50 упражнений для самостоятельного овладения навыками работы.

573741, 573742. Воспитание экологической культуры у детей и подростков: Экол. занятия, сюжетно-ролевые игры, сценарии лит.-экол. праздников / Н.С.Дежникова, Л.Ю.Иванова, Е.М.Клемяшова и др. — М.: Пед. о-во России, 2000. — 62 с.

Предлагаемое учебное пособие включает экологические занятия, сюжетно-ролевые игры, сценарии литературно-экологических праздников. Адресовано тем учителям, родителям и педагогам дополнительного образования, которых объединяет желание научить наших детей любить и беречь природу.

572940/д. Глазырина Л.Д. Методика физического воспитания детей дошкольного возраста: Пособие для педагогов дошк. учреждений / Л.Д.Глазырина, В.А.Овсянкин. — М.: Гуманит. изд. центр “ВЛАДОС”, 2000. — 175 с. — Библиогр. : с. 173-174.

Пособие рассматривает проблему физического развития ребенка в дошкольной системе воспитания. Раскрыты вопросы методики и организации занятий физическими упражнениями путем нетрадиционного подхода к процессу формирования у ребенка необходимых навыков физической культуры.

573182. Глущенко С.И. Дидактические материалы по физике для 7 класса: Учеб.-метод. пособие для учителей / С.И.Глущенко. — Мн.: Адукацыя і выхаванне, 2000. — 75 с.

Тесты разработаны в соответствии с образовательным стандартом по физике и подобраны по следующим темам: “Механические явления”; “Сила. Давление”; “Механическая работа. Мощность. Энергия”; “Строение вещества”, “Электрические и магнитные явления”, “Оптические явления и оптические приборы”.

572552, 572553. Ермаков В.П. Основы тифлопедагогики: Развитие, обучение и воспитание детей с нарушениями зрения: Учеб.пособие для студентов вузов / В.П.Ермаков, Г.А.Акунин. — М.: “ВЛАДОС”, 2000. — 238 с.: ил. — (Коррекц. педагогика). — Слов. спец. терминов и понятий: с. 221-231.

Издание знакомит с предметом и задачами тифлопедагогики, с ее медико-биологическими основами, раскрываются особенности развития детей с нарушением зрения, определяются коррекционно-развивающие подходы к их воспитанию и обучению.

552776/д. Захарова С.Н. Праздники в детском саду: Пособие для педагогов дошк. учреждений / С.Н.Захарова. — М.: Гуманит. изд. центр “ВЛАДОС”, 2000. — 255 с.: ил.

В сборник включены сценарии праздничных утренников для старших дошкольников. Сценарии праздников расположены по временам года: осенние, новогодние, весенние и выпускные утренники.

572879, 572880. Зикеев А.Г. Развитие речи учащихся специальных (коррекционных) образовательных учреждений: Учеб. пособие для студентов пед. вузов / А.Г.Зикеев. — М.: Academia, 2000. — 200 с. — (Высш. образование). — Библиогр.: с. 198-199.

Представлена методика обучения русскому языку в специальных (коррекционных) учреждениях: для детей с задержкой психического развития, с церебральным параличом, с тяжелыми нарушениями речи, глухих и слабослышащих. Главное направление работы с такими детьми автор видит в коррекции их словесной речи.

571120. Инновационная деятельность в общеобразовательной школе: Сб. науч. ст. / Ред. коллегия: Н.В.Грудинский и др.; Бел. гос. пед. ун-т. — Мн., 2000. — 169 с.

Представлены научно-методические и научно-практические материалы, содержащие критический анализ, новые идеи по инноватике в области воспитания, развития сельских школ, обучения одаренных детей, работы внешкольных объединений, работы с педагогическими кадрами и т.д.

572582, 572583. Костицын В.Н. Моделирование на уроках геометрии: Теория и метод. рекомендации / В.Н.Костицын. — М.: Гуманит. изд. центр “ВЛАДОС”, 2000. — 159 с. — (Б-ка учителя математики). — Библиогр.: с. 149-157.

Книга не имеет аналогов в учебно-методической литературе. Она знакомит с основами современной теории изображения пространственных фигур на плоскости, с возможностями применения геометрического моделирования в учебном процессе.

571234/д. Котов В.М. Информатика. Методы алгоритмизации: Учеб. пособие для 10-11 кл. общеобразоват. шк. с углубл. изуч. информатики / В.М.Котов, О.И.Мельников. — Мн.: Нар. асвета, 2000. — 221 с.

В пособии помещены теоретические сведения, задачи для повторения, задачи повышенной сложности и указания по их решению. За основу в книге взяты графовые модели, которые достаточно достоверно отражают взаимосвязи во многих практических задачах.

573266. Кузнецов М.Т. Любовь и нравственность в воспитании юношества: Пособие для педагогов / М.Т.Кузнецов. — Мн.: Універсітэцкае, 2000. — 176 с.

О концепции и методологии нравственно-полового воспитания юношества на основе изучения природы половой любви, закономерностей ее формирования, проявления и воспитания у личности.

572809. Мудрик А.В. Социальная педагогика: Учеб. для студентов пед. вузов / А.В.Мудрик; Ред. В.А.Сластенин. — 2-е изд., испр. и доп. — М.: Academia, 2000. — 191 с. — (Высш. образование). — Библиогр.: в конце гл.

В издании воспитание рассматривается в контексте социализации: показывается влияние различных факторов на развитие детей, подростков, юношества. Характеризуется государственная, региональная, муниципальная и локальная системы воспитания, раскрываются особенности и содержание семейного воспитания.

572542, 572543. Обучение детей с нарушениями интеллектуального развития: (Олигофренопедагогика): Учеб. пособие для студентов дефектол. фак. высш. и сред. пед. учеб. заведений / Б.П.Пузанов, Н.П.Коняева, Б.Б.Горскин и др.: Под ред. Б.П.Пузанова. — М.: ИЦ “Академия”, 2000. — 269 с. — (Высш. образование). — Крат. сл. терминов: с. 212-247. — Библиогр.: с.211.

Пособие содержит теоретический и методический материал по основным разделам дефектологии, систематизированный по главам, соответствующим разделам коррекционной педагогики. Наибольшее внимание уделяется проблемам умственно отсталых детей, детей с задержкой психического развития.

572514. Осорина М.В. Секретный мир детей в пространстве мира взрослых / М.В.Осорина. — 2-е изд. — СПб.: Питер, 2000. — 288 с. — (Сер. Мастера психологии).

Книга посвящена чрезвычайно важной, но мало изученной проблеме — освоению ребенком пространства окружающего мира. Каким образом колыбельные песни способствуют формированию у ребенка важнейших пространственных представлений, чего и почему боится ребенок дома и в незнакомом месте?

572828. От внешкольной работы — к дополнительному образованию детей: Сб. нормат. и метод. материалов для доп. образования детей / Науч. ред. А.К.Бруднов. — М.: Гуманит. изд. центр “ВЛАДОС”, 2000. — 542 с. — (Воспитание и доп. образование детей).

В сборник вошли документы законодательного характера, решения коллегий, приказы, инструктивно-методические письма Минобразования России по вопросам воспитания и организации содержания дополнительного образования детей.

573359. Пермякова В.С. Дидактические материалы по информатике: 10 кл.: Пособие для учителей шк. (кл.) с углубл. изуч. математики / В.С.Пермякова, Л.К.Синякова. — Мн.: Асар, 2000. — 79 с.

573360. Пермякова В.С. Дидактические материалы по информатике: 11 кл.: Пособие для учителей шк. (кл.) с углубл. изуч. математики / В.С.Пермякова, Л.К.Синякова. — Мн.: Асар, 2000. — 63 с.

Дидактические материалы предназначены для организации самостоятельной и индивидуальной работы учащихся, освоивших базовый курс информатики 8-9 классов с использованием ПЭВМ и в соответствии с программой “Информатика для школ (классов) с углубленным изучением математики. 10-11 классы”.

573649, 573650. Петраков В.Н. Информационное обеспечение управленческой деятельности работников и специалистов образования: Метод. рекомендации / В.Н.Петраков; Акад. последиплом. образования. — Мн., 2000. — 54 с.

Издание представляет собой практико-педагогическое обоснование исследования информационных технологий в процессе педагогической управленческой деятельности и создания информационной системы управления педагогическим учреждением.

572763, 572764. Рожков М.И. Организация воспитательного процесса в школе: Учеб. пособие для студентов вузов / М.И.Рожков, Л.В.Байбородова. — М.: Гуманит. ИЦ “ВЛАДОС”, 2000. — 254 с. — (Учеб. пособие для вузов). — Библиогр.: с.249-251.

Раскрываются основы организации воспитательного процесса и технология воспитания учащихся в современной школе. В книге нашли отражение как теоретические вопросы, так и формы и методы воспитательной работы с учащимися. Рассказывается о путях развития школьного самоуправления.

571968. Самаль С.А. Пособие по математике для поступающих в вузы: Материалы для вступит. экзаменов в Бел. гос. эконом. ун-т / С.А.Самаль, Г.П.Свирид, А.Н.Новохрост. — Мн.: Экоперспектива, 2000. — 158 с.

В пособие включены письменные задания для вступительного экзамена по математике в БГЭУ за 1998-1999 г. Пособие будет чрезвычайно полезным для абитуриентов, т.к. позволит представить реальные билеты, их структуру и степень сложности.

Ваенная лірыка

Ёсць абавязку пачуццё святое...

Міхаіл ІСАКОЎСКІ

Агеньчык

Хлопца з хаты праводзячы
На пазіцыі, з ім
Развіталася дзеўчына
На парозе сваім.

І хлапец, азірнуўшыся,
У начным тумане
Любаваўся агеньчыкам
На дзявочым акне.

Ён сустрэўся з вялікаю
Франтавою сям'ёй,
І сябры былі слаўныя,
І таварышы ў ёй.

Ды знаёмую вуліцу
Згадваў хвіляй цяжкой:
Дзе ж ты, дзеўчына любая?
Дзе ж, агеньчык ты мой?

І сяброўка далёкая
Хлопцу вестачку шле
Пра трывогі дзявочыя,
Пра пачуцці свае.

Што было ні загадана —
Ціхім сном не мільгне,
І дачасна агеньчык той
Не пагасне ў акне.

І на сэрцы так радасна
У байца-хлапчука
Ад такога сардэчнага
Ад яе пісямка.

Ненавіснага ворага
Ён мацней яшчэ б'е
За Радзіму савецкую,
За агеньчык яе.

Аляксандр ТВАРДОЎСКІ

У гэтым, што не ўсе прыйшлі з вайны,
Я ведаю, няма маёй віны.
Няўжо ж я не збярог бы іх, няўжо ж —
Ёсць абавязку пачуццё святое —
Не дапамог бы? Спрэчка не пра тое.
Так, не пра тое, але ўсё ж, усё ж...

Аляксей ФАЦЬЯНАЎ

Дзе ж вы, дзе цяпер, сябры-аднапалчане?

Майскімі кароткімі начамі
Сціхнуў гул бязлітасных баёў...
Дзе ж вы, дзе цяпер, сябры-аднапалчане,
Хто са мной нялёгкі шлях прайшоў?

І ля новых весніц перад хатай
Я хаджу, калі трава ў расе.
Мо да нас сюды знаёмага салдата
Ветрык спадарожны занясе?

Мы згадалі б з ім сваю трывогу,
Як гублялі лік баям цяжкім.
І па поўнай узялі б за перамогу,
За сяброў дабавілі б мы з ім.

Калі ты выпадкам нежанаты,
Не тужы — удача не міне:
Надта ж тут у нас
прыгожыя дзяўчаты,
Як і песні ў нашай старане.

Дом табе калгасам пабудуем,
Каб відаць было — не без падстаў:
Тут жыве герой — ад нас адвёў бяду ён,
Родны край жыццём абараняў.

Майскімі кароткімі начамі
Сціхнуў гул бязлітасных баёў...
Дзе ж вы, дзе цяпер, сябры-аднапалчане,
Хто са мной нялёгкі шлях прайшоў?

Пераклаў з рускай мовы Яўген МІКЛАШЭЎСКІ.

Гістарычны ракурс

Храм памятае...

Сваё 150-годдзе адзначыў Свята-Мікалаеўскі гарнізонны сабор у Брэсцкай крэпасці-герої. Ён узвышаецца ў цэнтры воінскага мемарыяла і сёння захоўвае на сабе адбітак былых войнаў.

Свята-Мікалаеўскі гарнізонны сабор многае перажыў за сваю 150-гадовую гісторыю. Па крупінках збіраў яе ў архівах айцец Ігар нават калі яшчэ вучыўся ў Санкт-Пецярбургскай духоўнай акадэміі. Пра тое, што ўвабралі ў сябе гэтыя паўтара стагоддзя, і расказаў ён нашаму пазаштатнаму карэспандэнту.

— Будаўніцтва Свята-Мікалаеўскай гарнізоннай царквы пачалося ў 1851 годзе. Менавіта тады па найвысачэйшым імператарскім указанні вядомы архітэктар Расіі XIX стагоддзя Давід Грым склаў праект будаўніцтва храма. Узводзіўся ён у грэчаскім стылі з велічным купалам. А ў 1906 годзе храм быў распісаны ў раманскім стылі, перайменаваны ў Свята-Мікалаеўскі гарнізонны і стаў галоўным воінскім храмам Заходняй рускай акругі.

Першая сусветная вайна абрушыла на яго сцены многія кілаграмы снарадаў. У 1915 годзе ў Расію былі эвакуіраваны званы. Пасля Рыжскага міру сабор разам з Заходняй Беларуссю ўвайшоў у склад Рэчы Паспалітай.

З 1922 па 1930 гады храм быў перабудаваны па праекце польскага архітэктара ў рымска-каталіцкі гарнізонны касцёл Святога Крыстафа. Настаяцель касцёла — шэф-палкоўнік Антоній Мацікевіч — быў кіраўніком капеланскай службы Войска Польскага. Ужо ў верасні 1939 года храм разам з польскімі салдатамі ўступіў у сутычку з нямецкімі войскамі. Сведчанне тых дзён — след бомбы, якая разарвалася на апсідзе алтара.

— А з 1939 па 1941 гады тут знаходзіўся чырвонаармейскі клуб?

— Так, у гісторыі сабора быў і такі факт. Але ў чэрвені 1941-га разам з воінамі Брэсцкай крэпасці гарнізонны сабор вытрымаў не адну атаку нямецка-фашысцкіх войскаў, жудасныя бамбёжкі і абстрэлы. Ён бачыў кроў і смутак абаронцаў цытадэлі. Зрашэчаны кулямі, асколкамі снарадаў і бомб, зранены, ён так і стаяў шмат гадоў пасля вайны.

У 1994 годзе храм зноў вярнуўся да рускай праваслаўнай царквы. Неўзабаве на добраахвотныя ахвяраванні прыхаджан, воінаў, фундатараў пачалося яго аднаўленне. Акрамя снарадаў і бомб зрабілі сваю справу дажджы і вецер. Час не пашкадаваў ні сцены, ні падмурак, усё больш разбураючы іх.

— Але нягледзячы на цяжкасці Свята-Мікалаеўскі гарнізонны сабор уваскрэс і пераўтварыўся...

— ...І сваёй белізной вяртаецца да больш вядомай гісторыі назвы — "Белая царква".

За мінулыя гады храм наведалі Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка, Патрыярх Маскоўскі і ўсяе Русі Алексій II, прэзідэнт Украіны Леанід Кучма, палітычныя дзеячы як блізкага, так і далёкага замежжа... Салдаты, афіцэры, генералы, прадстаўнікі замежных ваенных дэлегацый часта наведваюць храм.

— І на службу прыходзяць?

— Зразумела ж. Людзі адчуваюць патрэбнасць у царкве. І гэта ідзе на карысць Айчыне! Мы падтрымліваем цесныя сувязі з воінскімі калектывамі. Вянчацца, прайсці абрад хрышчэння прыходзяць у гарнізонны сабор не толькі беларускія вайскоўцы, прыязджаюць да нас таксама расійскія афіцэры і нават генералы.

— Гавораць, людзі адчуваюць тут асаблівую аўру?

— Безумоўна. У свой час менавіта тут размяшчаўся старажытны горад Бярэсце. На працягу стагоддзяў тут жылі людзі — таму гэта намоленае месца.

Пад купалам храма дагэтуль ляжаць чалавечыя астанкі. Падчас абароны Брэсцкай крэпасці сабор некалькі разоў пераходзіў з рук у рукі. Мы спрабавалі неяк паглыбіць падполле і адразу наткнуліся на косці.

— А з падземнымі хадамі не сутыкаліся? Ходзяць чуткі, што вядуць яны не толькі да ўскраіны крэпасці, але і далей.

— Сабор мае тры паверхі. Служба вядзецца ў вялікай зале трэцяга, а зімой — і ў так званым малым храме другога паверха. Але ёсць і першы паверх. Старажылы памятаюць нават, што вяла туды вінтавая лесвіца. Але ўсё гэта страчана.

— Гэта значыць, сабор захоўвае яшчэ нямала тайнаў і загадак?

— Так. Напрыклад, ці ведаеце вы, што ацяпляецца храм пры дапамозе некалі вельмі перадавой каміннай сістэмы? Так ацяпляліся палацы, рымскія лазні... Якім чынам гэта было зроблена тут?..

— Але і ў будаўніцтве храма, напэўна, былі свае тэхналогіі, выкарыстоўваўся трывалы матэрыял, раз выстаяў сабор і пад разбуральным агнём, і ў гады бяспамяцтва...

— Ведаеце, а аднаўляем жа святыню мы царскай цэглай. Хоць і няшмат яе засталося, але шукаем. Можаце паглядзець, і Вы знойдзеце на той ці іншай цаглінцы кляймо 1883, 1865 гадоў...

— Вы збіраецеся ствараць пры Свята-Мікалаеўскім саборы капліцу?

— Пабудаваць яе плануем на тэрыторыі Брэсцкага ваеннага шпіталя, насупраць аперацыйнага аддзялення. Я ляжаў у ваенным шпіталі, бачыў афіцэраў, салдат, ветэранаў, якія ідуць на аперацыі. У душы кожны з іх маліўся аб поспеху і спадзяваўся на Бога. Ведаеце, няверуючых людзей няма. У цяжкія хвіліны жыцця кожны чалавек звяртаецца да сваёй духоўнасці. Капліца будзе ўсяляць у людзей надзею. І гэта наша даніна абаронцам Айчыны. Спадзяюся, на працягу двух гадоў мы яе пабудуем.

— Шэсцьдзесят гадоў таму храм-воін вытрымаў адно з найсур'ёзнейшых выпрабаванняў у сваёй гісторыі...

Гутарыла Святлана МАКАРАВА.

P.S. Жадаючыя аказаць пасільную дапамогу Свята-Мікалаеўскаму гарнізоннаму сабору могуць пералічваць грашовыя сродкі на р/р 3015001041006, код 201 у Брэсцкае аддзяленне "Белзнешэканомбанка".

Ішла вайна народная

Ліпічанскі Сусанін

Ідуць гады... Мяняюцца пакаленні... Пра што ты думаў, салдат, у апошнюю хвіліну свайго жыцця, калі, акрываўлены, падаў на зямлю, і пад табою развітальнай сінявой мільганула неба?

Ты быў, салдат, перакананы, што менавіта цаной свайго жыцця абараняеш Радзіму-маці, а мужныя людзі, якія будуць жыць на гэтай зямлі пасля цябе, зберагуць у сваіх сэрцах памяць...

I.

Шмат народных мсціўцаў ваявалі ў Ліпічанскай пушчы, што раскінулася ў Дзятлаўскім і суседніх раёнах. Партызанскія брыгады штодзень грамілі гітлераўцаў. Вадзіў іх на аперацыі сувязны Іосіф Філідовіч. Слава пра яго подзвіг разляцелася на ўсю Беларусь. Але сёння ўжо мала хто ведае пра гэта.

...Стаяла суровая восень сорак другога года. Змрочны, цяжкі час. Агнём і мячом фашысты ўкаранялі "новы парадак": палілі вёскі, вешалі і расстрэльвалі людзей. Народныя мсціўцы разграмілі варожыя гарнізоны ў Дзярэчыне, Накрашках, Казлоўшчыне, Жалудку і іншых буйных населеных пунктах. Партызанскі рух на Дзятлаўшчыне меў сапраўды інтэрнацыянальны характар. У Ленінскай брыгадзе змагаліся беларусы, рускія, палякі, украінцы, башкіры, татары, славакі, чэхі, югаславы. Шмат слаўных спраў на рахунку разведчыка-француза Леона Эра. Не так даўно ён быў на Гродзеншчыне, сустракаўся са сваімі баявымі сябрамі.

Смелыя, дзёрзкія нападзенні на варожыя аб'екты моцна ўстрывожылі акупантаў. Было ясна, што фашысты рыхтуюцца правесці буйную карную аперацыю. На бліжэйшых станцыях у тэрміновым парадку разгружаліся войскі, якія накіроўваліся на фронт, сталі часцейшымі вобыскі, арышты, допыты, расстрэлы. Гітлераўцы мелі намер у час блакады знішчыць у пушчы ўсіх да аднаго "бальшавіцкіх бандытаў".

Каб паставіць ворагу трывалую заслону, неабходна было аб'яднаць разрозненыя сілы народных мсціўцаў. У снежні сорак другога года на хутары селяніна Якуба Пуйты быў падпісаны загад аб стварэнні Ленінскай партызанскай брыгады. Камандзірам яе быў прызначаны капітан Фёдар Міхайлавіч Сінічкін, начальнікам штаба — старшы лейтэнант Барыс Аляксандравіч Булат, якія пазней былі ўдастоены звання Герояў Савецкага Саюза. Затым сфарміраваліся брыгады імя Кірава, Першамайская, імя Варашылава і іншыя. Ліпічанская пушча стала непрыступнай крэпасцю для ворага.

Партызаны вялі настойлівыя, жорсткія баі. Параненых станавілася ўсё больш. Ім патрабавалася тэрміновае лячэнне. Што ж рабіць з імі? Зімою ў палатку іх не пакладзеш. Пакінуць на хутары ці ў вёсцы — надта вялікая рызыка. Нарада зацягнулася. Але камандзіры сышліся на адным: што б там ні было, арганізаваць пастаянны партызанскі шпіталь. Неабходна было тэрмінова адшукаць для гэтага глухое надзейнае месца. Пушча вялікая, але...

І ў самую цяжкую хвіліну на дапамогу партызанам прыйшоў сувязны з вёскі Пушча Ліпічанская Іосіф Юр'евіч Філідовіч.

— З любога становішча ёсць выйсце. Ведаю адзін востраў сярод самага непраходнага балота. Ніякі фашыст туды не прабярэцца...

Рэдкі знаўца тутэйшых мясцін, найвопытнейшы паляўнічы І.Ю.Філідовіч паказаў востраў, скрозь зарослы лесам, сярод вялікага, непраходнага нават у самыя моцныя маразы балота. Прайсці туды можна было толькі па адной звілістай сцяжынцы, па нябачных нават паблізу кладках. Вакол — бяздонная дрыгва. Чалавека, які не ведаў праходу і рызыкнуў бы прайсці на востраў, адразу чакала пагібель.

І вось у партызан закіпела работа. Тут, на востраве, абсталявалі шпіталь: выкапалі зямлянкі, пабудавалі хлебапякарню, лазню, склады. Усе аб'екты — у выглядзе пячор, каб не прыкмецілі самалёты. Праз некалькі дзён партызанская лячэбніца пачала дзейнічаць. Параненых і хворых транспартавалі на спецыяльных насілках санітары. Колькі тады было ва ўсіх аптымізму і надзеі, цяжка перадаць словамі. Да пачатку блакады на востраў паступіла каля пяцідзесяці параненых партызан.

Народныя мсціўцы вялі ўпартыя стрымліваючыя баі. Але калі навісла пагроза акружэння, камандзір брыгады Фёдар Міхайлавіч Сінічкін адразу змяніў тактыку. Сталі прарывацца адразу ў двух напрамках: у бок Налібоцкай пушчы і ў бок лесу паміж Слонімам і Баранавічамі. Умела манеўруючы па глухіх сцяжынках, народныя мсціўцы пазбавіліся ад праследавання.

А вось у шпіталі засталіся некалькі дзесяткаў хворых і параненых. Што рабіць з імі? Камбрыг загадаў больш лёгкіх адправіць у атрады, а астатнім захоўваць найстражэйшую дысцыпліну, нічым сябе не выдаваць. Так і зрабілі! Размаўлялі толькі шэптам. Ежу часова не гатавалі. Карысталіся сухім пайком.

У снежні сорак другога пачалася першая, вельмі жорсткая блакада пушчы. Фашысцкія самалёты бязлітасна бамбілі партызанскую зону. Зямля ўздрыгвала ад гулкіх выбухаў бомб, мін і снарадаў. Вогненныя трасы кулямётаў і аўтаматаў палівалі свінцом. Карнікі, прачэсваючы лясныя масівы, спадзяваліся на лёгкую здабычу, але не ўлічылі самую "дробязь" — баявыя і маральныя якасці народных мсціўцаў. Шчыльна акружыць, узяць народных мсціўцаў у кальцо акупантам так і не ўдалося.

Адчуваючы смяротную небяспеку, Іосіф Юр'евіч Філідовіч адправіў старэйшага сына Івана і малодшага ўнука Леаніда за Нёман. Два малодшыя сыны, Канстанцін і Мікалай, як пайшлі вясной сорак першага года на зборы, быццам канулі ў вечнасць, прапалі без вестак... На хутары засталіся дзед, нявесткі і дванаццацігадовы ўнук Федзя, якія даглядалі хворых...

Сапраўднай базай для ўкрыцця і дастаўкі параненых на востраў быў хутар Філідовічаў. Сюды іх прывозілі на санях або падводах. Суправаджаючыя, як правіла, заставаліся. Бацька ці яго сын Іван, а часцей за ўсё ўнук Фёдар выратоўвалі, адвозілі параненых па такой знаёмай і роднай для іх дарожцы. Ва ўмоўленым месцы іх чакалі санітары. Сцяжынку пільна засыпалі хвояй, загадзя прыбраўшы кладкі.

У шпіталі, вядома, не хапала лекаў, патрэбнага інструменту. Неяк Філідовіч даведаўся ад знаёмых, што непадалёк ад гарадскога пасёлка Наваельня жыве ляснічы Лягеза, які прадае, каму захоча, медыкаменты. Адкуль яны ў яго? Гэта здзівіла і насцярожыла камандаванне. А змагацца з цяжкімі хваробамі даводзілася кожную хвіліну, кожную гадзіну. Неўзабаве высветлілася, што ў 1941 годзе пры адступленні наша вайсковая часць пакінула на хутары некалькі санітарных машын. У іх былі скрынкі з рознымі інструментамі і лекамі. Гэты бясцэнны клад разведчыкі хутка даставілі ў партызанскі шпіталь.

Безумоўна, медыкаментаў патрабавалася многа. У сярэдзіне 1943 года яны сталі заканчвацца. З'явілася думка: а ці нельга злабыць іх у Дзятлаўскай бальніцы? Аднак задача была не з лёгкіх. У Дзятлаве размяшчаўся буйны нямецка-паліцэйскі гарнізон, а непадалёк ад бальніцы знаходзілася жандармерыя.

Да аперацыі рыхтаваліся старанна. Падключылі сувязных падпольшчыкаў, якія працавалі ў Дзятлаве.

Камандзір злучэння С.П.Шупеня разам з сакратаром Дзятлаўскага падпольнага РК КП(б)Б, камісарам Ленінскай партызанскай брыгады Г.В.Макаравым і камандзірам брыгады Ф.М.Сінічкіным вырашылі гэтае пытанне даручыць партызанскаму атраду "Барацьба". Намеснік камандзіра атрада па разведцы М.Р.Вахонін падтрымліваў цесную сувязь з дзятлаўскім падполлем, употай там бываў, добра ведаў падыходы да бальніцы, таму што каля яе не аднойчы сустракаўся з патрэбнымі яму людзьмі. Неабходны быў толькі чалавек, які ведаў, дзе ляжаць медыкаменты. Ім аказаўся ўрач А.А.Станкевіч, які раней працаваў у бальніцы.

План правядзення аперацыі ўзгаднілі са старшынёй Дзятлаўскага раённага антыфашысцкага камітэта Г.П.Русіным і галоўным урачом бальніцы М.Я.Гулецкім. Дарэчы, ён з пачатку партызанскага руху падтрымліваў з падпольшчыкамі самую цесную сувязь.

Партызанскі атрад "Барацьба" меў вялікую патрэбу ў медыкаментах для шпіталя.

У ліпені 1943 года была распрацавана аперацыя па канфіскацыі вялікай колькасці медыкаментаў, інструментаў і пасцельнай бялізны з бальніцы Дзятлава. Звесткі аб ахове бальніцы, размяшчэнні памяшканняў, ключы сувязная атрада "Барацьба" П.У.Селуянава-Якушава перадала загадзя...

...Глыбокай ноччу партызаны бясшумна знялі ахову. Але дзверы бальніцы зачыняліся знутры цяжкім засовам. Тады з чорнага ўваходу пастукала Ванда Віткоўская. Паліцаі добра ведалі яе голас. У дзвярах напагатове ўжо стаялі партызаны. Калі паліцай адсунуў засоў, дзверы расчыніліся, і ён тут жа быў "зняты". Такім жа чынам "супакоілі" і другога. А далей ўсё пайшло так, як і было задумана. Медыкаменты і інструменты хутка былі пакладзены ў партызанскія мяшкі, якія адразу зніклі ў цемры...

Гэта была вельмі важная перамога народных мсціўцаў. Ад смерці былі выратаваны дзесяткі і сотні партызан.

У справаздачы Ленінскай партызанскай брыгады штабу Шчучынскага злучэння сказана: "Дзятлаўскі антыфашысцкі камітэт... высылаў нам медыкаменты, усяляк дапамагаў, чым толькі мог...".

Нельга без хвалявання чытаць наступныя радкі.

Піша былы камандзір атрада "Чырвонагвардзейскі" І.Калашэнкаў: "Раненыя з падзякаю гаварылі аб тых, хто забяспечваў шпіталь перавязачнымі матэрыяламі, медыкаментамі. Яны і не здагадваліся, што усё гэта рабіла сціплая жанчына — Лідзія Дзмітрыеўна Дамянюк з Дзярэчына".

У сваім данясенні былы камісар Ленінскага атрада, малодшы палітрук Пётр Антонавіч Кулікоў дакладаваў камандаванню партызанскай брыгады ў пачатку 1944 года: "Антыфашысцкая арганізацыя, якая знаходзіцца ў Слоніме, забяспечвае нас медыкаментамі, большая частка іх ідзе ў шпіталь для раненых".

II.

Чорная, трывожная ноч глядзела ў вокны. Стары Філідовіч бачыў водблескі далёкіх пажараў. Карнікі жорстка лютавалі ў наваколлі, спалілі вёскі Дубраўка, Вялікая Воля, Трахімовічы, Гарадкі, шматлікія хутары разам з жыхарамі. Сувязному пра гэта расказалі народныя мсціўцы, якіх ён сёння правёў у партызанскі шпіталь. На хутары Іосіфа Юр'евіча добра былі чуваць выбухі, калі фашысты бамбілі пераправы на Нёмане і Шчары...

На нейкае імгненне ён задумаўся. Перад вачыма прамільгнула ўсё яго жыццё. Малазямелле і бедната прымусілі селяніна-бедняка з вёскі Шаршні Іосіфа Філідовіча пры царызме перасяліцца ў Ліпічанскую пушчу. Купіў у пана ўчастак лесу, выкарчаваў пні, падрыхтаваў зямлю да сяўбы. Але і тут не знайшоў шчасця. Грымнула вайна...

Моцны стук ботаў у дзверы прымусіў уздрыгнуць Іосіфа Юр'евіча. У чорных бліскучых плашчах і стальных касках у хату ўварваліся фашысты. Хутар акружылі каля паўсотні карнікаў. Больш як трыста з іх накіраваліся да бліжэйшых хутароў. Усіх трох — старога, жанчыну і хлопчыка, хто ў чым быў, выгналі з дому. Малады афіцэр, увесь ва ўзнагародах, загадаў паставіць іх да сценкі. Так і стаялі некалькі хвілін сытыя гітлераўцы і насупраць іх — сівы стары ў стаптаных лапцях, напаўадзетая босая жанчына і хлапчук у зношаных чаравіках. Было зразумела: Філідовічаў нехта выдаў — інакш адкуль вораг ведае пра шпіталь?

— Выбірай, стары: або пакажаш, дзе шпіталь, або ім — смерць, — сказаў перакладчык.

Філідовіч маўчаў. Фашысты накіравалі аўтаматы на нявестку і ўнука. Хлопчык шчыльна прыціснуўся да маці.

— Дзе шпіталь? — крычалі фашысты, збіваючы старога. — Адказвай! Мы ведаем, хто ты такі...

Філідовіч, сабраўшы ўсе сілы, захоўваў спакой.

— Я не разумею пана афіцэра, — адказаў стары.

— Не разумееш, стары сабака! Тады спытаем у твайго шчанюка...

Гледзячы на дзеда, маўчаў і ўнук Федзя. Страх, які ахапіў яго спачатку, прапаў.

— Білі мяне вельмі моцна, — успамінае ўсё да дробязей, быццам гэта было ўчора, дужы, шыракаплечы Фёдар Іванавіч, адзін з лепшых механізатараў мясцовага калгаса "Парэчча". — Два месяцы на спіну не мог легчы. Затым узялі пятлю, накінулі на шыю і, сагнуўшы бярозу, канец вяроўкі прывязалі да верхавіны. Зноў білі. І так некалькі разоў імітавалі павешанне. Ад перажытага адразу стала сівой галава. І ўсё гэта на вачах дзеда.

— З-за цябе, бальшавіцкая сволач, збіваем хлапчука, — падышоў да старога перакладчык, — ратуй, пакуль не позна.

— Адпусціце іх, — ціха адазваўся Іосіф Юр'евіч, — яны ж нічога не ведаюць. Я правяду вас у шпіталь.

— Не задумай ашукаць, інакш будзе дрэнна, — згадзіліся фашысты.

Акінуўшы развітальным позіркам хату, І.Ю.Філідовіч адправіўся разам з атрадам карнікаў у лес. Іосіф Юр'евіч ішоў не спяшаючыся, цвёрда і ўпэўнена, як ідуць сапраўдныя людзі па сваёй роднай зямлі, уважліва слухаў зімовую цішыню махнатых, казачных елак і соснаў, такую спакойную і ўрачыстую.

Ішлі доўга. Праз некалькі гадзін афіцэр занерваваўся, закурыў. І калі перакладчык (ужо каторы раз) спытаў пра шпіталь, Іосіф Юр'евіч, цяжка пераводзячы дыханне, спакойна, быццам нічога не здарылася, сказаў:

— Ужо засталося зусім нямнога. Толькі паднімемся вунь на той ўзгорак, — ён узняў, паказваючы наперад, сваю шырокую, жылістую руку. Стары сухімі, засмяглымі вуснамі шаптаў: "Ну, сволачы, ідзіце, ідзіце... Я пакажу вам партызанскі шпіталь...".

Рушылі далей. Неўзабаве некалькі фашыстаў-коннікаў, прывязаўшы коней, рвануліся наперад, вырашыўшы, напэўна, асабіста разведаць дарогу. Але Іосіф Юр'евіч, быццам прадчуваючы гэта, паспеў звярнуць ужо на ўчастак, дзе пачыналася самая небяспечная багна. Коні, не прайшоўшы і сарака метраў, пачалі правальвацца ў балота.

— Стой! — закрычаў на ўсё горла азвярэлы афіцэр, падбег ушчыльную да Філідовіча. — Дзе, гавары, шпіталь? — Ён з усёй сілы ўдарыў правадніка па твары.

У вачах на нейкае імгненне пацямнела, пасыпаліся іскры, але свядомасць была яснай. Былы вясковы асілак, праўда, утрымаўся на нагах.

— Вам у шпіталь дарогі няма, — адказаў Філідовіч. Грымнулі стрэлы.

Пачало цямнець. Карны атрад доўга блукаў, усё глыбей і глыбей уцягваючыся ў лясны гушчар. Коні і фашысцкія падводы з мінамётамі сталі правальвацца ў балота. Гітлераўцы зразумелі: іх абвялі, як кажуць, вакол пальца...

Трывожна шумелі дрэвы. Рвалі вопратку ворага калючыя кусты, снег замятаў сляды. А выбрацца з балота без праваднікa, ды яшчэ ноччу, было немагчыма.

Слаўнага партызанскага сувязнога больш ніхто не бачыў. Вясной 1943 года, калі растаяў снег, яго цела знайшлі партызаны. Яно ляжала ў лясных нетрах за дзесяць кіламетраў у супрацьлеглым баку ад шпіталя. У патыліцы — дзве кулявыя раны.

Героя пахавалі з усімі вайсковымі ўшанаваннямі. Пасмяротна ён быў узнагароджаны медалём "За адвагу".

Летам 1943 года фашысты пачалі другую буйную блакаду Ліпічанскай пушчы. Але... беспаспяхова. Асноўныя сілы партызан выйшлі з акружэння. Гітлераўцы мелі звесткі, дзе прыкладна знаходзіцца шпіталь, але партызанская кемлівасць збівала іх з панталыку. Так, на месцы стаянкі аднаго з атрадаў ўзялі і раскідалі акрываўленыя бінты, вату і іншае. Усё сведчыла пра тое, што шпіталь ужо вывезены. На самай жа справе дарогу да яго старанна замаскіравалі, засыпаўшы сухімі хваёвымі іголкамі. Кладкі знялі. На іх месцы пасадзілі елкі. На востраў цяпер не прайшоў бы нават самы вопытны мясцовы паляўнічы.

Выратоўваючы байцоў, аперацыі даводзілася рабіць і пры святле лучыны, а ў цёплы час года — пад адкрытым небам.

А праз шпіталь, які дзейнічаў да 1944 года, да самага вызвалення, прайшло каля пяцісот цяжкапараненых народных мсціўцаў не толькі Шчучынскага, але і Беластоцкага партызанскіх злучэнняў. Папраўіўшыся, байцы зноў ішлі біць ворага.

III.

Хуткакрылай птушкай ляціць час. Адыходзіць у мінулае будзённае. Але гераічнае застаецца назаўсёды...

Праз дзесяцігоддзі многія былыя партызаны прыехалі ў раённы цэнтр Дзятлава на адкрыццё помніка Іосіфу Юр'евічу Філідовічу. А іх дзеці і ўнукі ўскладалі да падножжа манумента букеты жывых цюльпанаў — гарачых кветак Перамогі. У іх было ўсё: і святло вялікай радасці, і цень глыбокага смутку.

З тугой і болем у сэрцы чытаю на пастаменце словы: "Іосіф Юр'евіч Філідовіч, жыхар вёскі Пушча Ліпічанская. У снежні 1942 года, ратуючы партызанскі шпіталь, паўтарыў подзвіг Івана Сусаніна".

Дзятлаўцы свята шануюць памяць свайго земляка. Пра яго складзены вершы, песні. У гісторыка-краязнаўчым музеі ёсць карціна мінскага мастака П.Свентахоўскага, прысвечаная подзвігу Філідовіча. Адна з вуліц горада носіць яго імя. Штогод у раёне праводзіцца Дзень І.Ю.Філідовіча. Заробленыя ў гэты дзень сродкі пералічваюцца ў раённае аддзяленне Беларускага фонду міру. А Міністэрства сувязі выпусціла каляровы канверт з партрэтам І.Ю.Філідовіча.

...Насупраць мясцовага музея шумяць, набіраюць сілу маладыя дрэўцы. Са сквера, абапіраючыся на кіёк, у сялянскай вопратцы і ботах крочыць бронзавы асілак. Твар яго мужны, у вачах — рашучасць.

Іосіф ЗАЯЦ.

Галоўны рэдактар Аляксандр Гайдук

ЗАСНАВАЛЬНІК — МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Рэгістрацыйны нумар 197.

НАШ АДРАС:
220034, МІНСК, ВУЛІЦА ЗАХАРАВА, 42.
Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 36-91-42; намеснікаў галоўнага рэдактара — 36-40-63; бухгалтэрыі — 36-53-22; рэкламы — 36-40-63; аддзелаў: школ — 36-43-62; праблем выхавання, навукі — 36-43-71, 36-90-63; інфармацыі — 36-41-55; ВНУ і тэхнікумаў — 36-44-25; прафтэхадукацыі, пісьмаў і сацыяльных праблем — 36-44-25; культуры — 36-41-55.

Адказны дзяжурны Святлана БЕНЬ.

Рэспубліканскае унітарнае прадпрыемства друкарня выдавецтва "Беларускі Дом друку", 220041, Мінск, праспект Ф.Скарыны, 79.
Аб'ём — два друкаваныя аркушы. Спосаб друку — афсетны. Фармат А2. Індэкс 63867.
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 Замова №3389
П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Падпісана да друку 20.6.2001 г. у 18.10
Наклад 30.000 паасобнікаў.